

ΠΕΡΙΟΔΟΣ Β'
ΑΡΙΘΜΟΣ 2

ΟΡΘΡΟΣ

ΑΘΗΝΑ

ΕΚΔΟΤΕΣ:
Γ. ΤΣΟΥΚΑΝΤΑΣ
Β. ΝΟΔΑΡΟΣ

ΟΡΘΟΣ

ΜΗΝΙΑΙΟ

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ

ΕΠΙΜΕΛΗΤΗΣ ΤΗΣ
ΥΛΗΣ
ΣΩΤΗΡΗΣ ΣΚΙΠΗΣ

ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ: Ὀδὸς Δημοσθένους 15

ΣΥΝΔΡΟΜΗ

Γιὰ τὸ ἑσωτερικὸ	Ἔτησίαι Δραχ. 30	Τὸ φύλλο δρ. 3
	Ἐξάμηνη » 15	
Γιὰ τὴν Αἴγυπτον καὶ Κύπρον	Ἔτησίαι Γρ. Δ. 40	» » Γρ. Δ. 3
Γιὰ τὴν Ἀμερικὴν	Ἔτησίαι δολλ. 5	
Γιὰ τὴ Γαλλίαν	Ἔτησίαι φρ. 20	

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΣΤΕΦ. ΔΑΦΝΗ: Θυσία στὸν Ἥλιο, ποίημα
ΣΠΗΛΙΟΥ ΠΑΣΑΓΙΑΝΝΗ: Ἐκ Βαθέων. Γράμματα πρὸς τὸν Σ. Σ.
Γ. ΣΤΑΥΡΟΠΟΥΛΟΥ: Σὲ φίλο ποιητὴ, ποίημα
ΓΛΑΥΚΟΥ ΛΑΙΘΕΡΣΗ: Στὸ φίλο... Στὸν Πατέρα μου, ποιήματα
ΜΗΤΣΟΥ ΠΑΠΑΝΙΚΟΛΑΟΥ: Φθινόπωρο. Νέοι Στίχοι, ποιήματα
Γ. ΤΣΟΥΚΑΝΤΑ: Στῷ Κηφισοῦ τὶς Ὀχθες, ποίημα
ΚΑ. ΠΑΡΑΣΧΟΥ: Ὁ Βαλαωρίτης, Πολιτικός. Μελέτη.
ΝΑ. ΒΟΥΤΙΕΡΙΔΗ: Κασάνδρα. Τραγωδία.
ΦΑΝΗ ΜΙΧΑΛΟΠΟΥΛΟΥ: Ὁμιλίες ἐνὸς Ἐλευθέρου
ΖΟΝ ΚΗΤΣ: Ὁ Ἐνδυμίων, ποίημα. Μετάφρ. Σ. Σλίπη
ΓΙΑΝΝΗ ΚΑΨΑΜΠΕΛΗ: Ὁ ζωγράφος Μαλέας, μελέτη.
Μέτρα καὶ Σταθμά, Βιβλία—Ἰδέες—Κίνηση.
Ἐνα Βιβλία, ἀπὸ τοὺς κ. κ. Νέστορα, Πέτρο Χάση, Σ. Σ. κ.τ.λ.

ΟΡΘΟΣ

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΑ ΦΥΛΛΑ

ΕΤΟΣ Α΄

ΟΚΤΩΒΡΙΟΣ

ΤΕΥΧΟΣ 2

ΘΥΣΙΑ ΣΤΟΝ ΗΛΙΟ

Ἥλιε, πατέρα τῆς ζωῆς, αἰώνιον ἄστρο, ἡ Γῆ μας
δεμένη εἶν' ἀπὸ σένα.

Τὰ ψυχωμένα, τᾶψυχα, ἡ γνώμη, ἡ θέλησή μας
τῆς δυνάμεώς σου γέννα!

Τὴν πᾶσ' αὐγὴ μὲ σένανε ξυπνοῦμε Ἄνταῖοι κι' ἐμεῖς
ἀπὸ σκοτάδι πλάνο.

Στῶν ἔργων μας τὴν κίνηση σὰ λάβαρον ὀρμῆς
σὲ νοιώθουμε ἀπὸ πάνω.

Τὴν ἀνοιξη, μὲς σὶς καρδιές, στὴ φυλλωσιὰ τοῦ δάσου,
μὲς σὶ' ἀνθὴ εἰς' ὁ παλμός.

Τὸ καλοκαῖοι ὁ Κένταυρος, ποὺ καίει στὴν ἀναπνιά σου.
κι' ἡ χώρα κι' ὁ δρυμός.

Κι' ἂν σὶς γινοποριάτικες δύσες τὸ θεῖον ἰχῶρα
σιαλάζης λαβωμένος,

θύτης σου πάντα ὁ ποιητὴς στῆς ἀρμονίας τῆ χώρα
κισσοστεφανωμένος ..

Μὰ τώρα, ποὺ ἔτσι ἀνήμπορος στὴ χειμωνιάτικη αὐγὴ
σὰ νὰ πεθαίνης μοιάζεις,

τάχα βοήθεια νὰ ζητᾶς, ποὺ ἔτσι γλωμὸς τῆ γῆ
περιλυπα κοιτάζεις;

Καὶ νά! τοῦ δάσου μὰ φωτιὰ τὰ φύλλα τὰ πεσμένα
τὰ ζωνταῖα εὖει ἀγάλι,

τῆ φλόγα ποὺ σιγὰ-κρυφὰ ρουφήξαν ἀπὸ σένα
νὰ σοῦ τὴ δώσουν πάλι!

ΣΤΕΦ. ΔΑΦΝΗΣ

ΕΚ ΒΑΘΕΩΝ

ΓΡΑΜΜΑΤΑ ΤΟΥ ΣΠΗΛΙΟΥ ΠΑΣΑΓΙΑΝΝΗ

[Τὸ ζήτημα τοῦ Σπήλιου Πασαγιάνη—γιατί ἐξακολουθεῖ νὰ ὑπάρχη τέτοιο ζήτημα στὴ φιλολογία μας, ὅσο κι' ἂν οἱ περιστάσεις τὸ παραμέρισαν, —μοῦ ξαναστήθηκε στὴ μοναξιά μου, διαβάζοντας μὲ δάκρυα τὰ γαπημένα γράμματά του.

Ἡ δημοσίευσή τους μὲ βασάνισε καιρό, γιατί καθὼς ἔγραφα κάποτε, θίγουν μέσα τους κάποια πρόσωπα ποῦ δροῦν στὴ φιλολογία μας. Ὅμως ἄς μὴν τῆραχτοῦν! Θὰ παραλείψω ἐδῶ τὰ μέρη τους ἐκεῖνα. Ὑστερ' ἀπὸ πολλὰ χρόνια. μιά ἄλλη γενεά ποῦ θάρθει, ἄς τὰ ξετρυπώσει κι ἄς ἀσχοληθεῖ ἐκεῖνη μὲ τὸ χαρακτήρα κάποιων τιποτένιων ἀνθρώπων ποῦ ἔχουν τὴν ἀξίωση νὰ θορυβοῦν ὡς ποιητές.

Ἐμένα σήμερα ἓνα πρῶγμα μόνο μ' ἐνδιαφέρει: πῶς ὁ Σπήλιος Πασαγιάνης, ὁ ἀνήσυχος, ὁ ἰδεολόγος, ὁ εὐκολόπιστος, ὁ ἄδολος, ποῦ δὲν εἶχε στὴν ψυχὴ του ἄλλο ἀπὸ ἀγάπη ὡς καὶ γιὰ κάποια τέρατα, νὰ γνωριστῆι σὲ κύκλον εὐρύτερον, ὁ ὁποῖος θὰ ἐνδιαφεροθεῖ ἴσως γιὰ τὸ ἔργο του περισσότερο, ἀλλοίμονο, ἀπὸ ὅ,τι ἐνδιαφερόθηκαν οἱ σύγχρονοί του.

Τὰ γράμματά του αὐτὰ θὰ βοηθήσουν ἐξάπαντος στὴ διαφώτιση πολλῶν σημείων τοῦ ἔργου του καὶ τῆς ζωῆς του, γιατί εἶνε γραμμένα σὲ στιγμὲς ἐνδόμυχες πρὸς ἓνα φίλο του ὁ ὁποῖος εἴξερε πῶς τὸν τιμᾶ καὶ τὸν ἀγαπᾶ καὶ πρὸς τὸν ὁποῖο δὲν ἔσφαλε νᾶχει τόσην ἐμπιστοσύνη.

Ἐλπίζω πῶς τὸ παράδειγμά μου θὰ τὸ ἀκολουθήσουν κι ὅλοι ἐκεῖνοι ποῦ ἔχουν στὴν κατοχὴ τους χειρόγραφα τοῦ ποιητῆ τῆς «Ταυγέτας», πῶς θ' ἀποφασίσουν μὴν ὦρ' ἀρχίτερα νὰ ἐκδώσουν τὰ ἔργα του. Γιατί νομίζω πῶς εἶνε ἔγκλημα νὰ ὑποβοηθοῦν μὲ τὸν τρόπο τους αὐτὸ τὴν παραγνώριση καὶ τὴν παρασιώπηση ἐνὸς ποιητῆ μὲ τέτοιο ταλέντο καὶ τέτοια σημασία.

Γιατί ἐπιτέλους θέλουμε νὰ ξέρουμε κι ἐμεῖς τὴν ἐργασία ὀλόκληρη ἐνὸς τόσο ἀγαπημένου συναδέλφου ποῦ ἐθέρισεν ὁ θάνατος πρόωρα, γιὰ νὰ μπορέσουμε νὰ τὴν κατατάξουμε σιγά-σιγά καὶ νὰ τῆς δώσουμε τὴ θέση ποῦ τῆς ἀνήκει δικαιοματικά στὰ γράμματά μας καὶ στὴν ἐχτίμησή μας.

15 Ὀκτωβ. 1918.]

I

Σ. Σ.

Παρίσι. (Χωρὶς χρονολογία. ¹)

Σωτήρη. Εἶνε μεγάλος ὁ πόνος μου! Ὡς ποῦ νὰ φύγω ἀπὸ ἴδω θυσίαε κάποιον κειρὸ νὰ σὲ βλέπω! Ὡ, εἶμαι ὁ μοναχὸς στὴ γῆ

(I Τὸ γράμμα αὐτὸ θὰ εἶνε τῶν ἀρχῶν τοῦ μηνὸς Μαρτίου 1907.

τούτη ποῦ στενάζω, κι ὁ διαλεχτός μου. Ἄνοιξεν ἄδυσσο καὶ δέχτη-
κεν ἐμένα—κι ἐσὺ ἀπὸ τὸ ἄφταστο ἐπάνω φῶς μὲ κράζεις. Σοῦ χρω-
στῶ τὴ ζωὴ μου ¹) Ἐλα τὸ γλιγορότερο νὰ σὲ ἰδῶ, ἀδελφέ μου. Ἡ
ἀγκαλιά μου ἀδεια—γεμάτη τῶρα ἀπὸ τὴν εἰκόνα σου.

Σπήλιος

II

Παρίσι.—29 Μαρτίου 1907.

Σωτήρη. Ἄς μὴ σὲ ἰδῶ . . . Ναί! Φεύγω ἀπόψε βράδυ, κι ἄς
μὴ σὲ ἰδῶ. Ἀπὸ τὸν ὠκεανὸ θὰ μᾶσω τις αὔρες νὰ σοῦ στείλω μὲ τὴ
νέα φωνὴ ποῦ ἀναγεννιέται μέσα στὰ στήθια μου. Περίμενε τότες
ἓναν κόσμο . . . ἀπὸ μὲνα ἓναν κόσμο καινούργιο νὰ σοῦ στείλω γιὰ
δῶρο καὶ γιὰ χαρὰ. Πᾶνε πλέον τᾶλλα. Δὲν ξαναγυρίζει κανεὶς νὰ
ξανανοιξῆι τὴ θύρα τοῦ Παλατιοῦ ποῦ ἐσκεύρωσε, παρὰ σὴν πλανημέ-
μενος βάρδος ν' ἀφήσει στὰ σκουριασμένα του μάνταλα ἓναν ἴχο
ἐλεύθερο. Ἐσὺ κατέχεις τὸ κλειδί καὶ ρίξε το στοῦ παλιοῦ παλατιοῦ
τὰ βόθρη—νὰ μὴν ξυπνήσει οὔτε κἂν ἴχῳ.

Ἐλα, ἀγκαλιασέ με καὶ γειά σου ἐσὺ ποῦ πατάς ἀτρόμητα τῆς
περασμένης δόξας μας τὰ ξερὰ στεφάνια καὶ νέα ὑψώνεις τρόπαια καὶ
δάφνες περιλαμπρες.

Χαῖρε, ὦ Ἀκρίτα μου!

Σπήλιος

III

Νέα Ὑόρκη.—15 Ἰουνίου 1907.

Σωτήρη. Καιρὸς πολὺς ἐπέρασε. Καὶ θὰ περίμενες πάντα τὴ
φωνὴ μου σιμά σε—ὅπως κι ἐγὼ τὸ πόθησα τ' ἀποσπεροῦ. Γιατί

1) Πρέπει νὰ τονίσω εὐθὺς ἐξαρχῆς πῶς δυστυχῶς δὲν εἶχα τὴ δύναμη
νὰ κάνω τίποτε, ὄχι γιὰ νὰ χρωστῆι τὴ ζωὴ του (!) μὰ οὔτε τὴν παραμικρό-
τερη χάρη. Τὸ μόνο ποῦ μποροῦσα νὰ τοῦ κάνω, εἶταν νὰ τὸν ἐνθαρρύνω μὲ
λόγια θερμὰ ἀληθινῆς ἀγάπης κι ἐχτίμησης, νὰ τὸν παρηγορήσω στὴ δυστυ-
χία του καὶ νὰ προσπαθῆσω νὰ τοῦ ἐμφυσήσω τὴν πίστη, ποῦ τοῦ εἶχε κλο-
νιστεῖ, στὸν ἑαυτό του, στὸ ἔργο του, στὸ μέλλον του. Πόσο θᾶπρεπε νᾶνε
ἀσυνήθιστος ἀπὸ παρόμοιες ἐνθάρρυνσεις γιὰ νὰ μοῦ κρατήσῃ ἐμένα ὡς τὸ
τέλος τῆς ζωῆς του τέτοια ὑπερβολικὴ εὐγνωμοσύνη ποῦ μὲ πληγώνει κατὰ-
βαθα.

Σ. Σ.

μου χαμογελαῖς εἰκόνα του παράξενα ἔκει ἐπάνω στὸ τραπέζι μου, καὶ γιατί παράπονον ἐκφράζετε βαθιὰ του μάτια ; Μὴν πονεῖς, ἀδελφέ, μὴν πονεῖς. Νὰ ποῦ σοῦ μιλῶ ἀπόψε. Δὲν ἤμπορῶ ἐσένα βέβαια νὰ σὲ λησμονήσω· πῶς τὸ φαντάστηκες ;

Καθημερινὰ σὺλεγχεῖ κάτι. Στὴ θύμησή σου γύριζα συχνά. Μὰ δὲ σοῦ φτάνει ἐσένα, οὔτε καὶ σὲ μένα ἔρχεται βολικά. Καὶ τώρα τραγουδάω φαιδρά, λεβέντικα τραγούδια στὴ ζωὴ ἐδῶ κάτω. Θέλω καὶ τ' αἰθυστο κρασί γιομάτο τὸ ποτήρι στὸ κεφάλι. Γεῖά σου καὶ μὴν πονεῖς, ἀδερφέ μου. Θυμίζου πάντα τὴ ζωὴ μου ποῦ τόσο τὴν εἰξέρεις—ὁ μοναχὸς ποῦ με κατέχεις ὀλόβολο—καὶ χαιρέτα με πάντα με τραγούδια—με τὰ τραγούδια σου, ὅπως κατέχεις ἐνὶ νὰ μοῦ τὰ κερνάς, κι ὅπως περιμένω ὅλη τὴν Ἑλλάδα νὰ κεράσεις, ἀπὸ τὸ θεῖον μέθυ τοῦ σκοποῦ σου ν' ἀναζήσει. Χαίρε, ποιητὴ μου, σὲ κρᾶζω !

Μιά φωνὴ μοῦ λέει ἐδῶ—ἡ ἀγάπη δὲν ξεχωρίζει ἀπὸ τὴν ψυχὴ μας θλέπεις, κι εἶναι μελαχρινή, γιομάτη, ἀντρίκια ὁμορφιά—μοῦ λέει : «forget every thing but the future.»

Κι ἐγὼ τὴ φιλῶ καὶ τῆς λέω : «That-is-all right !...»

Καὶ πίνω ἀπὸ τὴ νέα πηγὴ τὸ ζουμί τοῦ κέδρου καὶ τὸ μέλι τοῦ πεύκου. Γιατί καὶ μένα δὲν εἶτανε ὁ παππούλης μου λοτόμος ; Δὲν τὸ ξέρεις ; Ναι, ἀρχιλοτόμος μάλιστα. Ἔε, λοιπόν ;

Ἀδελφέ μου Σωτήρη ἔζησα ἐδῶ. Μὲ κρτᾶει ἓνα ἄλυτο μεθύσι καὶ σοῦ παραμιλάω. Μὰ θὰ ζήσω.

Μὴ ζητᾶς νὰ σοῦ πῶ πολλά. Δὲν ἔχω τίποτα καθαρὰ νὰ σοῦ ἴπῳ ἀκόμα. Παλεύω τραγουδώντας. Σ' ἀρκεῖ ;

Καλέ μου φίλε ἐοῦ, Σωτήρη. Δίνε μου τὰ λόγια σου βαθύτερα γιὰ νὰ σκιρτάω κάποτε τερπνὰ, καὶ φρόντιζε νὰ μοῦ δίνεις τὰ τραγούδια σου γιὰ νὰ χαίρομαι τίς χαρὲς τίς μεγάλες.

Εἶσαι τάχα στὸ Παρίσι ἀκόμα ; Μὴν ἔφυγε; γιὰ ταξεῖδι ὅπως ἐλογάριαζες ;

Τὸν Πρίντζη (1) ποῦ μοῦ σύστηρες δὲν τὸν βρήκα—δὲν τὸν ἐζήτησα—μὰ αὐτὲς τίς μέρες θὰ μάθω ποῦ εἶναι.

1) Νίκος Πρίντζης. Ἐνθουσιώδης παιδικὸς φίλος πρὸς τὸν ὁποῖον ἔδωσα τοῦ ποιητὴ γράμμα συστατικόν.

Ἔχω τόση δουλειὰ ποῦ δὲ μοῦ μένει καιρὸς νὰ κοιμηθῶ καὶ νὰ φάω. Τ' ἀκούς ; Ἔε, σῶπα τολοιπόν ! Σῶπα...

Περιμένω γράμμα σου γλιγωρα—καὶ πολλά, πολλά γράψε μου.

Σπήλιος

IV

Νέα Ὑόρκη.—10 Αὐγούστου 1907.

Ἀγαπημένε μου. Τὸ γράμμα σου δὲν εἶτανε γιὰ μένα μόνο ἢ χιονάτη ἀνοιξη ποῦ χύθηκε μέσα στὴν ψυχὴ μου ὀρηκτικὴ κι εὐδίασέ την. Εἶτανε ἡ λαχτάρα σου ἢ μουσικὴ ποῦ δόνησε τὰ φύλλα τὰ γυρμένα τῆς καρδιάς μου. Τὰ ράντισε δροσιὰ κι ἀναγυρήσανε κατὰ τὸν ἥλιο τῆς Ἑλλάδας μας. Κι ἔτσι πάλε μ' ἔδρασε ὁ μάγος κύκλος τοῦ ὄνειρου μὲ τὸ εἶναι σου—κι ἀχώριστα κατέχω ἄενα ἀπὸ τὸ νοῦ.

Γιὰ τοῦτο μὴν ξεφρνιάζεσαι στὰ μυστικά τοῦ ὄνειρου τ' ἀξεδιάλυτα. Οὔτε καὶ στὴ σκληράδα κάποιων συναπαντημάτων σου καὶ κάποιων περιγμάτων ἀπὸ τὸ λεβέντικο δρόμο σου. Γιατί ἐγὼ τὰ προκαλῶ, ὁ σατανᾶς. Κι ἂν σὺ σωπᾶς, γιατί δὲ γράφονται ὅπως λὲς κάποιες ἀνέβολες στιγμὲς τῆς δόλιας Εὐμαρμένης, ὥστόσο τὲς μαντεύω—γιατί σὲ κατέχω ὡς με τὸ πλάνο σου τὸ ὄνειρο, κι ὡς με τὴ νεραϊδοχαϊδεύτρα σου τὴ σκέψη. Ὡ ἀδελφέ μου ! Κουράστηκα σὲ τούτη τὴ χώρα τὴν ἀποπνίχτρα κάθε καλοῦ κι εὐγενικοῦ. Ὁ χάλυδας, τὸ σίδερο, καὶ τ' ἀτσαλένια μπράττα με τρομάζουνε καὶ με τυραγνᾶνε. Τὰ ἐκατόροφα σπίτια τῆς, ἴσκιοι πένθιμοι γιὰ τὴν ψυχὴ μου εἶναι. Δὲν κλείνουνε μέσα τους, εἶπεν ὁ Γκόρκυ στὸ στερνὸ τοῦ ἐδῶ ταξεῖδι, παρὰ μικροῦς ἀνθρώπους.

Ὡ τί γίνεται γιὰ τὸ δολλᾶριο ! Τί πνίξιμο ζωῆς, τί βάσανο μυρμηκιάς ἀνθρώπινης γιὰ τὸν ἀγῶνα τῆς ζωῆς ! Κι ἐγὼ ἀνάμεσόν τους—ἓνα πούπουλο στὸν ἀγριο τους βοριά. Κουράστηκα. Κι ἡ ὑγεία μου δὲν πάει καλά. Ὡ, εἶναι σκληρότατος ἀγῶνας, ἀδελφέ μου. Κι ἦρθα καὶ πολὺ ἀργά...

Ἄς ἴδῳμε. Ἄς πλεθούμε γιὰ τὸ ψωμί—μὰ καὶ νὰ σβύσει μέσα μας ἡ ἀγία φωτιά—μὴν τὸ καλοδεχτοῦμε. Κι αὐτὸ ἐδῶ φοδᾶμαι. Κι ἀρχίζω τὴν Ἑλλάδα νὰ τὴν πεθυμῶ. Καὶ τὸ περισσότερο γιὰ τὴν ὑγεία μου ! Φοδᾶμαι πῶς δὲν εἶμαι καλά...

Γράψε μου : Washington Place 115. Εἶνε ἡ νέα μου ἀντρέσσα καὶ δέξου τὴν ἀγκαλιά μου.

Σπήλιος

V

Νέα Ὑόρκη.—15 Αὐγούστου 1907.

Δὲν περιμένω γράμμα, γλυκὲ φίλε, δὲν περιμένω γράμμα σου, καὶ θέλω νὰ σοῦ γράψω πάλαι σήμερα. Ξαναπήρα καὶ ξαναδιάβασα τὸ γράμμα σου, καὶ ξαναγύρισα στὴ γλυκιά σου θύμησιν μὲ τόση λαχτάρα, ὠϊμένα. Καὶ πάλι ξαναχύθηκε τὸ ἄδρό σου παράπονον στὸν ἀγαλῆνευτο νοῦ μου.

Ὡ πόσο ἔντονα αἰσάνομαι σε, ὦ ἀδελφέ μου, μέσα στὶς σπαραγμένες σου φωνές, καὶ πόσο βαθιὰ μὲ κατέχει ὁ λόγος τοῦ καημοῦ σου. Θὰ ἤθελα νὰ σοῦ δώσω τὸ χέρι μου σφιχτὰ νὰ τὸ σιλέψεις· σὲ τρανὸ χαιρετισμὸ καὶ πάλι ἀναδακρύζω. Ἡ ἀγκαλιά μου εἶνε τόσο θλιμένη, τόσο ἀγλύκαντη καὶ δὲ σοῦ λέω νὰ γείρεις ἀπάνω της νὰ παρηγορηθεῖς ἐσύ.

Καὶ πάλαι, μουστικοπαθητικῆ καημέ, καὶ μὲς τὸ γράμμα σου ἀκόμα μιλάει ὁ πόνοσ μου. Κατραμένος εἶμαι καὶ ἀγαλῆνευτος θὰ τριγυρνῶ στὸν κόσμον, καὶ ἔτσι ἐσύ, ὦ ζωτικὴ τραγοῦδιότη μου καὶ λεβέντη ραψωδέ, θὰ κλάψεις μιὰν ἡμέραν τὸ χαμό μου.

Στοὺς γόρους μου τοὺς πλανερῶς, στὰ χρόνια τῆς λαχτάρας τῆς ζωῆς μου, σ' ἀπάντησα σὲ διπλὲς πράξεις στράτες καὶ σὲ κοίταξα τόσο ἀλλοτινὰ. Σὲ τραγωδίες ποῦ μοῦ κλώθανε πολὺπλοκες τὸ εἶναι, ἐσὺ πάντα ἐπαρσιτάθηκες σὺν Ἄργος μουστικὸς, σὺν λύχνος δεκτικὸς νὰ χύσεις φῶς στὴν ὄψιν τῶν πραγμάτων γύρω μου. Σατανικὲς σειρὲς τὰ μάγια μου ἐδονάμωσαν καὶ ὀλόγορά μου πάντα ἐπὺ ὡσὺν ἀλαφροῦσκιωτὴν εἰκόνα ποῦ ἀγρυπνοῦσε κάποιες ὁμορφιὰς νὰ διαφυλάξει ἐφάνταξες.

Ὡ, πῶς κλαίει τώρα ἡ θύμησή μου τὴν ἀίθεστη λαμπάδα γιὰ τὸν ποιητὴ μου. Κι ἔτσι πῶς ἔρχονται δαιδάλεα τὰ ὄνειρα νὰ μὲ ὀδηγᾶνε σὲ κάποια σταυροδρόμια ἑλληνικά, σὲ κάποιους ἴσκιους δέντρων ἐκεῖ πέρα καὶ ἀπὸ νερῶν πλημμυρισμένων σκέψη—νὰ σὲ συντυχίσω, ἄλλοι, νὰ μοῦ χαμογελάς, γλυκὲ φίλε, καὶ νὰ πέρνομε τὴν ἄγια στράτα μίξας πλαγιᾶς ὄριου βουνοῦ μιλώντας!... Ὡ, Ἑλλάδα!

Ὡ σὺν ὁ γυρισμὸς μου πάρει σάρκα,—γιατὶ νοσταλγικὸς ἐστάθηκα ἐξ πάντα—τότε θὰ σ' ἀναζητήσω ἐκεῖ κάτω, καὶ τάχα θὰ σὲ ξαναἰδῶ, ξεχωριστὴ μου φίλε;

Ὡ θὰ γυρίσω γλιγῶρα, λεβέντη μου, θὰ γυρίσω. Εἶναι ὁ ἀγῶνας

μου σκληρότερος καὶ ἀπὸ τὴ μαύρη πλάκα, καὶ δὲ θὰ τὸν βαστάξω—γιατὶ φοβέραν ἔχει, καὶ πονῶ νὰ σῶσω μάταια γιὰ τὸ φωμί! Ὡ, νᾶξερεις καὶ νὰ μάντευες!

Ἐπειτα ποῦ υγεία τώρα! Κι ὕστερα ἀπὸ τὴν ἀρρώστια μου, δὲν εἶμαι γιὰ παλέματα καὶ τέτοια. Μιὰν ἀδυναμία στὰ στήθια μου μὲ κάνει νὰ χαμογελάω πικρά, καὶ ἡ εἰρωνία γδέρνει μου τὰ σωθικά! Ἐσὺ μπόρεις τὴ λήθη νὰ τὴ βρῆσαι. Ἐγὼ γεννήθηκα νὰ ζῶ στοῦ πένθους μου τὴν ἄδυσσο—καὶ τὸ θυμάσαι πῶς μὲ γνώρισες πάντα μὲ τὸ στολίδι τῆς σκληρῆς φροντίδας.

Γ. Γ. Μοῦ γράφεις νὰ μὴν τὰ χαλάσω μὲ τὸ καὶ δὲν ξέρω τί σοῦ ἀποκρίθηκα. Μὰ ὡστόσο σοῦ λέω ἐδῶ πῶς βέβαια δὲν τὰ χάλασα. Τοῦγραφα εἶνα μεγάλο γράμμα καὶ τοῦ κοπάνισα πολλά, μιλώντας καὶ γιὰ σένα διάπλατα. Καὶ βέβαια τὸ πῆραν ἀλλιότικα καὶ μοῦ ἀπάντησαν ἀλλιότικα. Τί λὲς νὰ γράψω; Μὰ ρωτᾶς, καλέ μου, ἂν μπορῶ ν' ἀνσχάνω ἐδῶ; Ὡ Θεέ μου, ἐσὺ ποῦ τριγυρνᾶς καὶ ψάλλεις, γνώρισες τὸν πόνο μου βαθύτερα, καὶ θὰ τὸν τραγουδήσεις θλιβερά.

Σπήλιος

VI

Κέρκυρα.—1 Ἰανουαρίου 1908. Χρόνια χαρᾶς!

Ἀγαπημένε φίλε. Τάχα εἶσαι ἐκεῖ; Σὲ κάποια γράμματα ἀπὸ τὴ Νέα Ὑόρκη ποῦ σοῦστεῖλα στὸ Παρίσι, εἶνα δυὸ, δὲ μοῦ ἀποκρίθηκες. Ἴσως τὸ χαμό μου ἐπῆρες γιὰ κάτι ἄλλο καὶ μ' ἐξέχασες. Δὲ σοῦλεῖφα παρὰ ἐξακολουθώντας ν' ἀδικῶ τὸν ἐκούτό μου, καὶ ἂν τοῦτο καταλάβεις θὰ μ' ἀγαπήσεις περισσότερο. Κάποιες πλάνες μας γιὰ τοὺς ἀγαπημένους μὲς εἶναι στηριγμένες στὴ βαθύτερή μας αἰσθητὴ καὶ εἶναι εἰμαρμένες ποῦ μᾶς δένουν ὡστόσο μὲ τὴν ἀγάπη τους.

Καὶ γιὰ τοῦτο πιστεύω πῶς ἐσὺ ἂν πλανήθηκες γιὰ μένα, μετρώντας γιὰ σφάλματα κάποια καμώματά μου, ποῦ εἶναι ἀπαραίτητα γιὰ νὰ δίνουν τὴ γραμμὴ ποῦ χάραξα ἀπὸ τὸν καιρὸ ποῦ μὲ γνώρισες, καὶ κείνη ἀκολουθᾶ—δὲ θὰ θελήσεις πάντα νὰ δυναμώσεις τὸ χαραχτήρα σου μὲ τίς καταδικές κείνων ποῦ ἀρέσει τους νὰ σ' ἀγαπᾶνε, ἔστω καὶ μὲ τὰ καμώματά τους τὰ παράξενα—ὅπως ἀπάνω στὸ σκονί

της άδυσσος ένας περίπατος δικός μου είναι πάντα. Μά σε αντικρύζω ζωηρά στο φώς. Γράψε μου έδω. (1)

VII

Κέρκυρα.—28 Φεβρουαρίου 1908.

Ἄδελφέ! Ἔχω μιὰ γαλήνη τώρα. Γιερτάζω τὸ γράμμα σου ἀπὸ χιῆς—κι ἄς εἶταν ἡ φωνή του ἀπὸ τὴ φωνή τῶν θλιμμένων, σὰν τὴν ἀδελφική της δική μου. Ὁ Φλωρεντινὸς Ψαλμωδὸς τοὺς καταδικάζει, καὶ σὺ ρίχνεις στὴ μοῖρα τους τὴ φλόγα μιᾶς κατάρτας. «Ἐἴμαστε οἱ θλιμένοι μιὰ φορά, μέσα στὸ γλυκὸν ἀέρα ποῦ τὴν χαροποιούσεν ὁ ἥλιος, ἐσέρναμε μιὰν ἄτιμη κι ἀκαμάτρα καταχνιά! Τώρα στὰ βουρκομένα κατατόπια εἴμαστε πάντα οἱ θλιβεροί.»

Εἴμαστε οἱ θλιμένοι! μὲ χαρὰ τὸ κράζω, καὶ τὴν αἰώνια τιμωρία τοῦ θάρδου μεγαλόθλιπτου ἀποδέχομαι—γιατί αἰώνια, μὲ χαρὰ ξέρω πῶς θὰ ζήσω κι ἐκεῖ, μὲ θλίψη. Τὴ μεγαλειότερη Μοῖρα!

Ὅταν συλλογίζομαι πῶς ὅπου περπάτησα τὸ ποδάρι μου ἀγκάθια εἶταν φουρωμένα—θέλω νὰ πιστεύω πῶς ἔριξα τοὺς ἀνθοὺς τῆς ζωῆς μου μ' αἷμα τῆς καρδιάς μου γιὰ τὴ χαρὰ τῶν ἄλλων ν' ἀνθοβολήσουν. Τὸ πιστεύω κτλ εἶναι. Γιατί καθετὶ γιὰ νὰ εἶναι ἀληθινὸ χρειάζεται νὰ ὑψωθεῖ σὲ πίστη.

Ὁ ἀγαπημένος μου Εὐαγγελιστής, ὁ Wild μ' ἔμαθε πολλά. Μὲ βαλσάμωσε μέσα στὸν ὠκεανὸ τῆς θλίψης του, τῆς ὑπερστερικής.....

Κατόρθωσα νὰ κάμω τὸ καθετὶ ποῦ μοῦ συνέδηκε στὴ ζωὴ καλὰ γιὰ τὸν ἑαυτὸ μου. Κι ἄλλοῦ μἔμαθε κι ἄλλο μυστικὸ, μοῦ τῶφεν ἀνοιχτότερο. Τὸ νὰ πικραίνεται κανεὶς γιὰ τίς δοκιμασίες του ἢ γιὰ

1) Δὲν εἶχα καταλάβει ποτὲ τὸ γράμμα του αὐτό, καθὼς καὶ πολλὰ σημεῖα ἄλλων του γραμμάτων. Ἀφοῦ πέθανε, τὸ ἔνοιωσα πιά. Γιατί καθὼς λέει ὁ Μπωντελαῖο «πάντα ὁ τάφος γνωρίζει τὸν ποιητὴ». Ἐνοιωσα δηλαδὴ πῶς ἡ ἀρρώστια του, ποῦ ποτὲ δὲν τὴ φανταζόμουν, ἄλλοίμονο, τόσο μεγάλη τοῦ εἶχε τόσο λεπτύνει τὴν εὐαισθησία του κι ἡ δυστυχία τόσο τρομάζει τὴ σκέψη του. ποῦ ἐσκιαζόταν μήπως τὸ κάθε του κίνημα στὴ ζωὴ παρεξηγηθεῖ κι ἀπὸ ἕναν πιστὸ του φίλο σὰν ἐμέ. Μήπως τὸν κρίνω ὡς λιπόψυχο ἴσως ποῦ ἄφησε τὴν ἀπαίσια ἐργασία του—στὴ Νέα Ὑόρκη.

Καὶ ποῖος ξέρει γιατί δὲν τοῦ ἀποκρίθηκα στὰ ἕνα-δύο του γράμματα ποῦ λέει. Ἴσως γιατί, νοιώθοντάς τον τόσο πονεμένο, δὲν ἤθελα νὰ τοῦ ἀξήσω τὴ δυστυχία του μὲ κάποια τότε δική μου. Κι αὐτὸ τὸ κάνω πάντα καὶ τώρα στοὺς φίλους ποῦ ἀγαπῶ.

Σ. Σ.

τὴν πείρα του, εἶναι σὰ νὰ σταματᾷ τὴν ἐξέλιξή του. Καὶ γιὰ τὴ θλίψη δὲν ὑπάρχει προσωπίδα. Μέσα στὸν τάφο μόνο πέφτουν ὅλες οἱ προσωπίδες μας—μόνο τῆς θλίψης κι ἐκεῖ μένει—γιατί εἶναι ὁ θάνατος ὁ ἴδιος, ἀπαραφθόρος κι αἰώνιος.

Καὶ νὰ τὸ παραδέχεσαι, καλέ, πῶς εἴμαστε κομικοὶ—μὰ μὲ τὴ θλίψη ποτὲ! Δὲ φορεῖ ποτὲ τὴ μάσκα. Τὶ κι ἂν διαβήκαμε ἀπὸ βούρκους; Μὰ καὶ γιατί οἱ βούρκοι εἶναι τόσο μολυσματικοὶ; Ἡ ψυχὴ μας τοὺς ἐξαγνίζει.

Ὁ Ντανούντσιο σὰν ἐδγῆκε ἀπὸ τὸ σπίτι του τὸ πατρικὸ, γράφει—πῶς σήκωσε τὸ κεφάλι καὶ κοίταξε τ' ἀστέρια. Δὲ σοῦ φτάνει ποῦ ὑπάρχουν πάντα καὶ γιὰ μᾶς ἀστέρια;

Πολλὲς φορές ἔλλαφα. Χαρὰ γιὰ τὴ θλίψη μου ποῦ μὲ σηκώνει. Ἀνήσυχη ψυχὴ ποῦ ζήτησα τὸ καλὸ πάντα ν' ἀγγίξω γύρω μου—μὰ τὸ πεπωμένο μὲ χτύπησε στὸ πρόσωπο μὲ στάχτη. Ὡστόσο ὁ ἥλιος μου ὑπάρχει.

Τρικυμισμένη ζωὴ μου! Τὴν κατέχεις, ἐκλεχτέ, καὶ δὲ θὰ προσπαθήσω ἐδῶ, στὰ λίγα λόγια, νὰ στὴν εἰπῶ. Παραδέρνω σὲ μιὰ αἰώνια ἀλλαγὴ ποῦ δὲν εἰξέρω κι ἐγὼ ποῦ θὰ σταματήσει. Ἡ σπατάλη τῶν στοιχείων μου εἶταν ἄσωτη. Καὶ εἴμαστε, πλούσιοι, ἀδελφέ. Τὸ ἔργο μου—ἂν ζήσω—θὰ σοῦ τὴν παραστήσει καὶ σιτὴ φωτεινότερη ἄκρη. Τὸ νηπενθὲς δὲ θέλω, ὄχι. Κατέχω τοῦ βοτανικοῦ τούτου τὴ φθορικὴ δύναμη. Στὸ κράζω ἔμως: Ἄν τὸ κατέχεις μὲ πίστη πῶς τὴ ζωὴ θὰ μᾶς δέσει, ἔλα νὰ τὸ πιῶ σὲ αἵματωμένο ποτήρι, σπαρχομένε κι ἐσύ! Ν' ἀγγίξω στὸ σπλάχνο σου ποῦ τρέμει σὰν τὸ μαργαριταρόφυλλο ἀγνὸ—τὴ λεπιδίγλωσση κι ἀστραφτερὴ μου ἀρετὴ.

Τὸ νηπενθὲς δὲ θέλω. Ταξειδεύω σὲ μιὰ θάλασσα—καὶ γύρω μου ναυάγια ἀφίνω κάποια καλὰ. Ἔ, πόσα τάχα καλὰ δὲν ξέρουμε—καὶ γιὰ κείνα πρέπει νὰ κλαίμε!...

Μὰ ἀπάνω ἀπὸ τὸ κῆμα πλέει ἡ φωνὴ μου—τὸ πνεῦμα ἁρμονίζεται στὸ μεγαλόπνοο κι αἰωνιοτάραχο στοιχεῖο. Χαῖρε! Λούζομαι ἐκεῖ, γιὰ νὰ σ' ἀγκαλιάζω. Τὶ ἄλλο νηπενθὲς;

Ὡ λεβέντη περιπλανητὴ ἀδερφέ. Τραγοῦδῆσέ το μιὰν ἡμέρα τὸ παληκάρι ποῦ τὸ γνώρισες στὴ στράτα σου—τραγοῦδῆσέ το μὲ τὸν ἑαυτὸ σου. Τὸ θυμᾶσαι; Χρυσὸ γαῖτάνι πλέξε ἀπὸ τῆς ἀθάνατης μανοῦλας σου τὸ μαρτυρικὸ στεφάνι κι ἀπὸ τοῦ γέρου σου λεβέντη τὸ Ὀλύμπιο φρύδι—καὶ μὴν τοὺς θυμᾶσαι βέδηλα!—Χρυσὸ γαῖτάνι πλέξε καὶ δέσε τὸ μέτωπο—μιὰ οὐγία φλογάτη δόσε καὶ σὲ μένα—κι ἔλα νὰ χορέψουμε τὸν Ἀπολλώνιο.

* *

Κάθομαι τώρα σιωπηλός και γαληνεμένος. Περιμένω τή μπόρα.
Δέω να πάω κατά τή Ρωσσία, στήν Ὀδησσό. Ἐκεῖ ἔχεις φίλους. Στείλε
μου πύρινα γράμματα. Θά πάω διακονεύοντας μιὰ θέση—για νά δου-
λεύω, νά βγάλω τὸ φωμί μου. Ὁ Νέος Κόσμος δὲ μὲ δέχτηκε στήν
παλιούνη του. Γράψε μου, γράψε μου.

Σπῆλιος

ΣΕ ΦΙΛΟ ΠΟΙΗΤΗ

Στιγμές ποῦνε ἡ ψυχὴ σου φτερωμένη,
κι' οἱ λογισμοὶ σου ξάστεροι κι' ἀδροί,
μοιάζεις κάτω ἀπὸ νύχτα ἀστερωμένη,
τ' ὀλόρθο, πὸν σαλεύει μαῦρο δρύ.

Μιὰ μελωδία τὸ τραγοῦδι σου ἔχει,
χαρούμενη, γλυκειά, γεμάτη ὄρμη,
ὅπου τ' ἀκούω καὶ θαρρῶ πὸς τρέχει
κοντὰ μου, μιὰ βαθειὰ νεροσυρμή.

Κι' ὅταν ἡ θεία αὐτὴ ὄρμη σ' ἀφήσει
κι' ἡ θλίψη στὴ μορφὴ σου ξεχυθεῖ,
μοιάζεις, μπροστὰ σὲ μαῦρο κυπαρίσσι,
κάποια λευκὴ πὸν στάθηκε ψυχὴ.

Κι' ὅλο κοιτάζει τ' ἄστρα, κι' ὅλο λέει
τραγοῦδια, ὅπου δὲν ἔχουνε ἀκουστέϊ
στὸν κόσμον αὐτό, καὶ κάποιονε ὅλο κλαίει
γιατὶ ἀπ' τὴ μνήμη του ἔχει ξεχαστεῖ.

Τότε ἡ φωνὴ σου μοιάζει, λυπημένη,
σὰ μιὰ γλυκειὰ ἀνοιξιὰτικη πνοή,
μέσα ἀπ' τὶς ἄσπρες βιόλες, πὸν διαβαίνει,
σὰν τὸ πεσμένο φύλλο πὸν θροεῖ.

Γ. ΣΤΑΥΡΟΠΟΥΛΟΣ

ΣΤΟ ΦΙΛΟ...

Φίλε ἡ φωνὴ σου πὸν ἔρχεται στ' αὐτιά μου
ξαναθυμίζει λόγι' ἀγαπημένα
τῆς πρώτης νιότης σχέδια ὄνειρεμένα,
μ' ἂν νά σοῦ ἐκφραστῶ τὸν ἔρωτά μου

δὲ βρίσκω ἄξια λόγια στήν καρδιά μου,
ὦ μὴ μὲ πῆς ἀναίσθητο!... Κανένα
μυστικό μας δὲν πέθανε, καὶ σένα
στὶς νύχτες μου σὲ βλέπουν τὰ ὄνειρά μου

ἰδανικῶς ὥραϊο, καθὼς καὶ τότες
πὸν τὶς ἀγάπες ζούσαμε τὶς πρώτες,
μ' ἀνθόκλαδο ἀγριληῆς στεφανωμένο,

στὸ στάδιο νά νικᾷς, κι' ἐγὼ νά σκύβω,
μὲ τὰ φιλιὰ μου, εὐχὲς μαζὶ νὰ δένω
γιὰ νίκη τελικὴ στῆς ζωῆς τὸ στίβο!

ΣΤΟΝ ΠΑΤΕΡΑ ΜΟΥ

Σὲ γνώρισ' ἀσπρισμένο, ἀπ' τὸν προδότη
κι' ὑπουλο χρόνο, γέρο καὶ σακάτη,
σὰν τὸνα πόδι σου τὴ βάρκα ἐπάτει,
πὸν στ' Ἀχερούσια θὰ σ' ὀδήγησε, σκότη.

Σὲ φαντάζομαι τώρα ὅπως στὴ νιότη
σου, δυνατὸ καὶ ξέγνοιαστο χωριάτη
στῆς Μεσαριᾶς τοὺς κάμπους ζευγολάτη,
κι' ὥραϊο μέσα στὴ θεϊκὴ σου ἀπλότη,

σκυμένο στὸ χερούλι τοῦ ἀλειτροῦ
νά μοχτᾷς γιὰ τὸ μέλλο, ἢ στήν ἀργία
τῶν δειλινῶν, νά τέρπεσαι στοῦ λαοῦ

τῆ μυθική, ἡρωϊκὴν ἔποποιϊα,
καὶ μέσα στὴν ἱερὴ συγκίνησή σου
νὰ σφύζω ἐγώ, παιδί σου καὶ ποιητής σου !

ΓΛΑΥΚΟΣ ΑΛΙΘΕΡΣΗΣ

ΦΘΙΝΟΠΟΡΟ

Ἡ πρώτη μέρα σήμερα τοῦ φθινοπόρου κι ὅπως τὸ ξέρουμε ἔχει ῥθει:
Μοιράζει τὸ χρυσάφι του, μοιράζει τὸ μαράζι
καὶ γύρω δέντρο, οὔτε κλαεὶ κριμένο ἀπ' τὴ φοβέρα τοῦ ἀνέμου
[θὰ βρεθεῖ
γιὰ ἓνα πουλί, γιὰ μιὰ ψυχὴ, λιμάνι ποῦ νὰ ράξει.

Ὡστόσο πάλι κ' οἱ βραδιὲς μὲ τὴ βροχὴ ποῦ θάρχεται τὸ τζάμι νὰ
[χτυπᾷ,
σὰν τὴν καλὴ ἐρωμένη ποῦ τὴν εἶχα λησμονήσει,
σὲ μιὰ καρδιὰν αἰσθαντικὴ ποῦ ξέρει, ὡς ἡ δική μου, καὶ πάλι ν'
[ἀγαπᾷ
τὰ πράγματα ποῦ μιὰ φορὰ στὴ φύση ἔχει ἀγαπήσει,

θ' ἀνοίγει μιὰ λαβωματιὰ μὲ τὴν κρυφὴ κουβέντα στὸ βάθος τοῦ
[βραδιοῦ :
τόσα καὶ τόσα ὄνειρα χαμένα μὲς στὸ χρόνο,
σὰν ἴσκιοι θὰ ξανάρχονται κατ' ἀπ' τὸ φῶς τοῦ φλογισμένου φεγγαριοῦ
μὲ τὸν παλιό, ποῦ ξέραμε γιὰ πεθαμένο, πόνο...

Ἡ πρώτη μέρα σήμερα τοῦ φθινοπόρου κι ὅπως τὸ ξέρουμε ἔχει
[ῥθει
μοιράζει τὸ χρυσάφι του, μοιράζει τὸ μαράζι.
Ἦ, κ' ἡ καρδιά μου ἢ τρυφερὴ πῶς θὰ μπορέσει τάχα καὶ αὐτὴ νὰ
[κρατηθεῖ
ὡς τὸ χειμῶνα ποῦ θάρθει σὰν πάγος ποῦ δὲ σπάξει ;

ΝΕΟΙ ΣΤΙΧΟΙ

Τὰ χέρια μου, τὰ χέρια μου πόσο εἴταν κουρασμένα !
εἶδαν πολλὰ ναύαγια τῆς φαντασίας τὰ πλοῖα,
ποῦ ἀράζαν σὲ μιὰν ἔρημη γιὰ πάντα παρολῖα
μὲ τὸ γιαιλὸ δεμένα καὶ μὲ μένα.

Ἡ μαραμένη μου καρδιά ἤρθε καὶ γίνηκ' ἓνα
μ' ὅτι τῆς ἔδινε τροφή γιὰ τὴ μελαγχολία :
μὲ χλωμιασμένα πρόσωπα καὶ μ' ἄρρωστα βιβλία,
ἀπὸ ποιητὲς ποῦ πόνεσαν γραμένα.

Καὶ ξέχασα τοὺς στίχους μου ποῦ κάποτε εἶχ' ἀρχίσει
καὶ γύρω μου ἂν βασίλευε μιὰ δοξασμένη φύση,
εἴταν σὲ μένα ἀγνώριστη καὶ ξένη.

Μὰ ὁ στίχος μέσα μου ἔτρεξε πηγὴ, πληγὴ καὶ δόξα,
κατ' ἀπ' τὰ ῥόδινα ἀττικά, σὰν εἶδα ἀπόψε, τόξα
τὸ θεῖο τὸ καλοκαίρι νὰ πεθαίνει..

ΜΗΤΣΟΣ ΠΑΠΑΝΙΚΟΛΑΟΥ

ΣΤΟΥ ΚΗΦΙΣΙΟΥ ΤΗΣ ΟΧΘΕΣ

[Στὸ δάσκαλό μου Σωτήρη Σκέπη]

Καὶ πάλι νὰ, στίς ὄχθες σου ποτάμι σεργιανῶ...
Μιὰ θλίψη πικροστάλαχτη τώρα μὲ φαρμακῶνει
καὶ στέκω γιὰ νὰ θυμηθῶ κοιτάζοντας τριγύρω.
Μ' ἀλίμονο ! Τί γένηκαν τὰ πρῶτα σου τὰ κάλλη ;
Ποῦν οἱ χιονάτες χήνες σου καὶ οἱ μαυροφτέρους πάπιες,
ποῦ ὀλομερὶς λουζόντουσαν στὰ κρούσταλλα νερά σου ;
Ποῦν οἱ βοσκοὶ ποῦ ἐρχόντουσαν καὶ ἐβόσκανε τ' ἀρνάκια
παίζοντας μὲ τὶς σκαλιστὲς γλυκὸν χεῖρες φλογέρες ;
Ποῦν οἱ ροδακινίστηδες καὶ ροῦδοθῶρες κόρες,
ποῦ ἄλλες τὰ ροῦχα πλένανε καὶ ἄλλες πειδὸ κεῖ λουζόνταν ;
Ποῦναι τοῦ τόπου τὰ παιδιὰ ξυπόλητα ποῦ ἐρχόνταν
μέσ' τὰ νερά σου καὶ ἔπαιζαν, γελώντας καὶ πηδώντας ;
— Ἄχ τώρα πῶς θυμήθηκα τὰ παιδικὰ μου χρόνια ! —
Στίς ὄχθες σου ποτάμι μου καὶ πάλι σεργιανῶ
καὶ βλέπω τὰ πλατύφυλλα πλατάνια μαραμένα,
γερμένα νὰ σὲ προσκυνοῦν, νεράκι νὰ γυρεύουν,
καθὼς καὶ τὶς πανύψηλες πυκνοφυλλοῦσες λεῦκες.
Πεῖδὸ κεῖ τὶς ἀνακίες σου καὶ κεῖνες μαραμένες
καὶ τὶς λεπτὲς πολύφυλλες πυκνὲς ἀλυγαριές.
Περνῶ πὸ μιὰ σου γέφυρα, ξαναπερνῶ μιὰν ἄλλη
καὶ πάλι θλίψη τὴν ψυχὴ μου ὡς πάνω πλημμυρίζεις.
Πλάι στὴ δεξιὰ τὴν ὄχθη σου βλέπω τὸ ρυάκι πλάι,

καὶ σὺ κι αὐτὸ δίχως νερό ; Νά, βλέπω καὶ τὸ λουκι,
 σὺν λιανομακρογέφυρο, ποῦ ξεπερνάει τὸ θυάκι
 στὴν ὄχθη τὴν ἀντίπερη, στὶς ρίζες τῶν πλατάνων.
 Ἄχ, νὰ κι οἱ καλαμιές, πυκνές, μὲ τὶς ξανθές των φουῖντες
 ὑψώνονται ἀπ' τὶς λυγαριές κι ἀπ' τὰ γκαθάτα βάτα
 κι ὡς πέρα ὡς πέρα φτάνουνε. Λυγίζουν ἀπ' τὰ γέρια.
 Νὰ καὶ πειδὶ πάνω ὁ καμπανός, ἀλλὰ κι αὐτὸς βουβός
 ποῦ ἄλλοτε γλυκοβούτζε κι ἄφριζαν τὰ νερά σου.
 Εἶμαι στὸ μέρος ποῦ ἄλλοτε κελᾶϊδαγαν τὰ ηδόνια,
 στὶς ὄχθες καὶ στ' ἀνθόντυτα τριγύρω περιβόλια,
 ποῦ στέκονταν τὰ εἰδύλλια τὰ βράδια νὰ τ' ἀκούσουν.
 — Τὶ θύμησες τῶν παιδικῶν ἐρωτικῶν μου χρόνων.—
 Τώρα τὰ γκόνια ἀντὶ γι' αὐτὰ στοὺς πλατάνους στενάξουν
 καὶ μέσ' τοὺς κούφιους τοὺς κορμούς οἱ κουκουβάγιες κλαῖνε.
 Ξερά εἶναι τὰ μυλαύλακα κι οἱ μύλοι δὲ δουλεύουν
 ἢ στάρι γιὰ ν' ἀλέσουνε, μάρμαρα γιὰ νὰ κόψουν,
 ναί, μάρμαρα κατάλευκα φερμέν' ἀπ' τὴν πηγὴ σου,
 ἀπ' τὴν Πεντέλη ποῦ ἀπ' αὐτὴν δοξάζεται ἡ Ἀθήνα.
 Ὡ πάτριε ἐσὺ ποτάμι μου, πῶς μοιάζεις τῆς ψυχῆς μου,
 ὅταν μ' ὀρμὴ ξεχνέσαι κι ὅταν μὲ μιᾶς στερεύεις.

Γ. ΤΣΟΥΚΑΝΤΑΣ

ΣΤΟΧΑΣΜΟΙ

Ὁ Πλάτων δειλιάζει ἐμπρός στὴν πραγματικότητα. Κατὰ συνέ-
 πεια βρίσκει μέσα στὸ ἰδεῶδες καταφύγιο. Ὁ Θουκυδίδης εἶνε κύριος
 τοῦ ἑαυτοῦ του· γι' αὐτὸ εἶνε κύριος καὶ τῶν πραγμάτων.

*
* *

Πρέπει νὰ ἔχεις συνηθεῖσαι νὰ ζεῖς στὰ βουνὰ γιὰ νὰ βλέπεις
 ἐπάνω κι ἀπ' τὸν ἐξυτὸ σου τὴν ἐλευνὴ φλογαίχ τῆς πολιτικῆς τῆς
 ἡμέρας καὶ τοῦ ἐγῶσιου τῶν λαῶν.

*
* *

Ὁ Γκαίτε ἔφερε μέσα του τὰ πιὸ δυνατὰ ἔνστικτα: τὴν αἰσθη-
 ματικότητα, τὴν εἰδωλοκρατία τῆς φύσης, τὸ ἀντιϊστορισμό, τὸν
 ἰδεαλισμό, καὶ καί τὸ ἐταναστατικό.

ΝΙΤΣΕ

ΒΑΛΑΩΡΙΤΗΣ

Ο ΠΟΛΙΤΙΚΟΣ

(Ἀπόσπασμα)

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α΄.

Τάχα ὑπακούοντας στὸ πατριωτικὸ του αἰσθημα, ἢ ἁπλῶς γιὰ
 νὰ μείνει πιστὸς σὲ μιὰ οἰκογενειακὴ του παράδοση, τὴν πολιτικὴ,
 ἐξέθηκε ὑποψηφιότητα καὶ βγήκε τὸν Μάρτιο τοῦ 1857, βουλευτὴς
 Λευκάδος, ὁ Βαλαωρίτης ; Βέβαια στὴν πράξη του αὐτῆ, τὴν σημαν-
 τικώτατη, γιατί ἦταν ἡ ἀρχὴ τῆς πολιτικῆς του δράσεως, τῆς σχεδὸν
 ὅμοια μὲ τὴν ποιητικὴ σπουδαίας, βέβαια στὴν πράξη του αὐτῆ τὸν
 ἔσπρωξε ὁ ἀδολώτατος, ὁ θερμώτατος, ὁ ἀκούραστός του πατριωτι-
 σμός. Ὅμως ὑπήκουε καὶ στὸ πρόσταγμα τῆς οἰκογενειακῆς του
 παραδόσεως. Ἐνας Βαλαωρίτης δὲν μπορούσε ν' ἀρνηθεῖ στοὺς συν-
 τοπίτας του νὰ γίνῃ ἀντιπρόσωπός τους στὴ Βουλὴ. Θὰ δυσαρεστοῦσε
 ἕναν κόσμον, ὀλόκληρον λαόν, ποῦ θερμὰ τὸν ἀγαποῦσε. Ἡ ἀγάπη αὐτὴ
 φάνηκε στὶς ἐκλογές, στὸν πρῶτον αὐτὸν θρίαμβόν του. Τὶς πῆρε ἄν
 καὶ ἀπὸν ἀπὸ τὴν Λευκάδα, παμψηφεί, ἀφοῦ κανένας ἀντίπαλος δὲν
 ἐτόλμησε κἄν νὰ θέσῃ ὑποψηφιότητα. Καὶ ἐν τούτοις, ὅπως γράφει ὁ
 ἴδιος στὴ γυναίκα του δὲν ἔκανε—πρᾶγμα πρωτοφανὲς στὰ Ἑλληνικὰ
 ἐκλογικὰ χρονικὰ—τραπέζι τὴν ἡμέρα τῆς ψηφοφορίας στοὺς ἐκλογεῖς
 τῆς ἐξοχῆς, γιατί κατ' οὐδένα λόγον δὲν ἐπιθυμοῦσε «οὐδὲ ἡ ἐλαχί-
 στη κηλὶς νὰ ἐπισκιάσῃ τὴν ἀγνότητα τῆς ψήφου», ἢ ὅποια θὰ τὸν
 ἐξέλεγε. Ὁλόκληρη τὴν πολιτικὴ ζωὴ τοῦ Βαλαωρίτη τὴν χαρακτηρί-
 ζει ἡ ὑψηλὴ ἀκεραιότης τοῦ χαρακτῆρος ποῦ ἔδειξε στὴν πρώτη του
 ἐκλογή. Ἡ ζωὴ αὐτὴ μᾶς δείχνει ἕναν πραγματικὸ ἄμεμπτον κοινο-
 βουλευτικὸν ἱππότη, «sans peur et sans reproche». Ἐφτά χρόνια
 ἀντιπροσωπεύει τὴν Λευκάδα στὴν Ἴονιο Βουλὴ, ἀπὸ τὸ 1857 ἕως τὸ
 1865, ἔτος τῆς Ἐνώσεως, καὶ τέσσερα στὴν Ἑλληνικὴ, ἀπὸ τὸ 64
 ἕως τὸ 69. Ἀλλὰ καὶ ὅταν ἀπεσύρθη ἀπὸ τὴν κοινοβουλευτικὴν ζωὴ,
 δὲν ἔπαυσε ὡς τὸ τέλος τῆς ζωῆς του νὰ ἐνδιαφέρεται γιὰ ὅλα τὰ
 σύγχρονά του πολιτικὰ ζητήματα, τόσο τὰ τοπικὰ, τῆς Λευκάδος, ὅσο

καὶ τὰ γενικώτερα, τὰ ἐθνικά, καὶ ἰδίως τὸ Κρητικὸ καὶ τὸ Ἑπειρωτικόν,

Βέβαια δὲν ἦσαν μικρές, οὔτε λίγες οἱ χαρὲς ποῦ ἡ κοινοβουλευτικὴ ζωὴ ἔδωσε στὸν Βαλαωρίτη. Γιὰ ἕναν ἄνθρωπο τῆς ἰδιοσυγκρασίας του, δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ υπάρξῃ καταλληλότερη παλαίστρα ἀπὸ τὴν Βουλὴν. Ξοδεύοντας καὶ σπαταλώνοντας ἐκεῖ μέσα τὸν ἑαυτὸ του ἱκανοποιῖσε ἕνα ἀπὸ τὰ πιὸ κυρίαρχα ἔνστικτά του: τὸ ἔνστικτο τῆς ἐνεργείας. Ἡ κοινοβουλευτικὴ ζωὴ τοῦ ἔδινε ὅτι καμμία ἄλλη ζωὴ, καὶ μάλιστα καθαρὰ διανοητικὴ, δὲ θὰ μπορούσε νὰ τοῦ δώσει. Στενὴ ἐπαφὴ μὲ τὴν ἄμεση, τὴν ζέουσα καθημερινὴ πραγματικότητα. Σ' ἕναν διαρκῆ πυρετὸν ἐνεργείας ζοῦσε, ποῦ εἶναι γιὰ τοὺς ἀνθρώπους ὡς τὸν Βαλαωρίτη μιὰ ἀπὸ τίς μεγαλειότερες ἡδονές. Θὰ ἦταν τὸ δίχως ἄλλο στιγμὲς ποῦ ἡ πολιτικὴ ζωὴ τὸν ἐκούραζε. Θεωρᾶ τότε θὰ νοσταλγοῦσε τὴν καταπράσινὴν του Μαδουρῆν, τὸ εὐρύχωρό του σπῆτι μπρὸς στὸ ἀνοιχτὸ πέλαγος, τὸ ψάρεμα, τὸ κυνήγι, τὴν ποιητικὴν του περιουλογοίαν στὴν ἡρεμίαν τοῦ γραφείου ἢ κάτου ἀπὸ κανένα ὀλομούρμουρο ἀγαπημένο του πεῦκο. Πῶς νὰ μὴ κοιροζόταν παρ' ὅλη τὴν ἡδονὴν ποῦ τοῦ προξενοῦσε ἡ κοινοβουλευτικὴ ζωὴ, σὲ μέρες ὅπου ἦταν ὑποχρεωμένος ν' ἀγορεύει ὡρες ὀλόκληρες, ἢ—πρᾶγμα πολὺ κουραστικώτερον—ν' ἀκούει τίς ἀελείωτες τιποτελογίες κανενὸς ἀνόητου συναδέλφου του;

Μποροῦσε ὅμως στὴ Μαδουρῆν νὰ αἰσθανθεῖ τοὺς θυμούς καὶ τοὺς ἐνθουσιασμούς, τὰ ρίγη καὶ τίς συγκινήσεις; καὶ προπάντων μπορούσε στὸ ἔρημον νησί νὰ γνωρίσει τοὺς θριάμβους ποῦ ἐγγώρισε στὸ κοινοβούλιον καὶ ποῦ τόσο τὸν ἐκολάκευαν; Στὴ Βουλὴ δὲν παρίσταντο πάντα σχεδὸν αἱ ἐκλεκτότεροι τῆς πόλεως κυρία, ὁ κληρὸς, γέροντες ἀγωνισταί, καθηγηταί τοῦ Πανεπιστημίου, ἀνώτεροι ὑπάλληλοι, ἀξιωματικοί, ἐπιστήμονες, ὅλη μὲ μιὰ λέξη ἡ κοινωνικὴ ἀφρόκριμα; Ποῦ ἄλλοι θὰ εἴρισκε τόσο ἐκλεκτὸ ἀκροατήριον γιὰ νὰ ἐκτιμῆσει δεόντως καὶ νὰ χειροκροτήσῃ τοὺς λόγους του; «Τ' ἀκροατήρια, γράφει ἔξιστορώντας τὴν γυναῖκα του, τὴν ἀγαπητὴν του Ἐλοῖσία, ἕναν ρητορικὸν τοῦ θριάμβου, ἐχειροκροτοῦν κάθε μου λόγον. Αἱ Κυρίαί (1) ἔσειον τὰ χειρόμακτρα των». Οἱ κοινοβουλευτι-

1) «Αἱ Κυρίαί» συχνὰ συναντῶνται στὰ γράμματα τοῦ Βαλαωρίτη πρὸς τὴν γυναῖκα του. Πάντα αὐτὲς ἀναφέρει πρῶτες. Θάλεγε ὅτι γι' αὐτὲς μόνον ὁμιλεῖ ὅπως καὶ τόσοι ἄλλοι κοινοβουλευτικοὶ ἄνδρες. Νὰ τὸν ζηλέψῃ ἢ Ἐλοῖσία δὲν ἐφοβόταν, ἀφοῦ τίς ἀνέφερε περιληπτικῶς. Ἐκτὸς αὐτοῦ ἡ γυ-

καὶ τοῦ θριάμβου δὲν ἱκανοποιῶν μόνον τὴν ρητορικὴν του φιλαντία, ἀλλὰ καὶ γενικώτερα τὴν κοινωνικὴν. Κάθε του ὠραῖος λόγος ἔχει καὶ εὐρύτερα κοινωνικὰ ἐπακόλουθα. Ἡ φήμη του μεγαλώνει, ξαπλώνεται καὶ πέρα ἀπ' τὸν περίβολο τῆς Βουλῆς. Τὸν καλοῦν σὲ «λαμπρὰ γεύματα ὅπου παρακάθονται σπουδαιότατα πρόσωπα (1)» τὸν ἐπισκέπτεται καὶ τὸν συγχαίρει, ὅπως μετὰ τὴν εἰσίθειν του κατὰ τῶν Ἰακωβάτων, ἡ ἀνώτερη κοινωνία τῶν Ἀθηναίων. «Τί νὰ σοῦ πῶ, γράφει, ἀφηγούμενος ἕνα γεγονός τοῦ εἶδους αὐτοῦ, τί νὰ σοῦ πῶ, Λίτσα μου, τὸ δωμάτιό μου ἦταν πανηγῦρι». Ἀλλὰ δὲν εἶναι μόνον αὐτὲς οἱ χαρὲς καὶ οἱ ἱκανοποιήσεις ποῦ τοῦ δίνει τὸ κοινοβούλιον. Σφοδρότερα δονεῖται ἡ μεγάλη του πατριωτικὴ καρδιά, ἀπὸ ἄλλες συγκινήσεις, πιὸ βαθειές, πιὸ ἄδολες. Τὴν ἡμέραν τῆς ἀναγνώσεως στὴν Ἰόνιον Βουλὴν τοῦ ψηφίσματος γιὰ τὴν Ἐνωσιν, ποῦ τὸ εἶχε ὁ ἴδιος συντάξει, κλαίει ἀπὸ τὴ συγκίνησίν του. «Ἡ ἐθνικὴ σημαία, γράφει καὶ πάλιν στὴν γυναῖκα του, ἐκυματίζε εἰς τοὺς πόδας τοῦ θρόνου. Τὰ δάκρυα, αἱ ἐπευφημίαι ἀντήχουν καὶ ἀπέδιδον ὑπὸ τοὺς θόλους τοῦ βουλευτηρίου, φοβερὰν ἠχώ. Ἐγὼ ἔκλαιον κρουνηδόν, οὐδὲ ἠδύναντο νὰ μὲ καθησυχάσωσι τὰ συγχαρητήρια τῶν συναδέλφων καὶ τῶν λοιπῶν».

Τὴν ἀγαποῦσε λοιπὸν τὴν κοινοβουλευτικὴν ζωὴν ὁ Βαλαωρίτης, ὄχι μόνον γιὰ τοὺς θριάμβους ποῦ τῆς ὄφειλε, ἀλλὰ καὶ γιὰ τὸ ἱκανοποιῖσε ἕνα ἀπὸ τὰ κυρίαρχα ἔνστικτά του, τὸ ἔνστικτο τῆς δράσεως. Ἄν καὶ τὸ καταπράσινον ὄραμα τῆς Μαδουρῆς διαρκῶς τὸ ἔφερνε στὸ νοῦ του, ἂν καὶ αἰσθανόταν ὅτι ἡ πολιτικὴ ζωὴ τοῦ ἔτρωγε τὴν ὑγείαν του καὶ τὸν καιρὸν του, καιρὸν ποῦ μπορούσε τόσο πιὸ εὐχάριστα ν' ἀφιερῶσει στὴν ἀγαπημένην του ποίησιν, τίς ἱστορικὰς του μελέτας καὶ τὸν ζωντανὸν γνωρισμὸν τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ, ἂν καὶ σιχαινόταν, καὶ ἰδίως ἀπὸ τὸ 64 καὶ πέρα, καὶ πολιτικούς καὶ πολιτικὴν ὡς τόσο δὲν ἔπαυσε ν' ἀσχολεῖται μὲ αὐτὴν ὡς τὸ τέλος τῆς ζωῆς του. Ἴσως γιὰ τὴν ἰδιοσυγκρασίαν του τοῦ πρόσταξε νὰ δρᾷ καὶ νὰ μάχεται, ἴσως γιὰ τὸ πατριωτισμὸν του δὲν τὸν ἄφινε νὰ τραβηχθεῖ σὲ μιὰ γωνίαν καὶ κεῖ καλλιεργώντας τὰ κτήματά του καὶ τὸν καλλιτεχνικὸν του κόσμον ν' ἀδιαφορῆσαι γιὰ τὴν γυρᾶν του πραγματικότηταν,

ναῖκα του ποῦ ἤξερε τὸν «ἱπποτικὸν» του χαρακτήρα θὰ δικαιολογοῦσε τελείως τὴν τόση μεγάλην εὐχαρίστησιν ποῦ δοκίμαζε ὁ σύζυγός της χειροκροτούμενος ἀπὸ «Κυρίας».

1) Ὑπουργοὶ βέβαια, καθηγηταί, στρατηγοί, καὶ ἄλλοι τέτοιοι «σπουδαῖοι».

ἀλλ' ἴσως γιατί ἡ πολιτικὴ εἶχε καταστήσει καὶ γιὰ τὸν Βαλαωρίτη ὅπως καὶ γιὰ ὄλους σχεδὸν τοὺς πολιτικοὺς, ἓνα εἶδος ἀλκοολισμοῦ. Εἶναι πικρὴ ἀλήθεια, πρέπει ὡς τόσο νὰ τὴν ὁμολογήσουμε. Ὁ πολιτικὸς Βαλαωρίτης ἐξημίωσε τὸν καλλιτέχνη. Βέβαια εἶναι ὠραῖο ἡ τέχνη ν' ἀναβρῦζει ἄμεσα ἀπ' τὴν πράξη, νάχει αὐτῆς τὴν κίνηση ὅλη καὶ τὸν παλμό. Γίνεται ἔτσι ποίηση ἢ ζωὴ καὶ ζωὴ ἢ ποίηση. Τοῦ Βαλαωρίτη πολλὰ τραγούδια ἔτσι ἐπήγασαν. Τὰ γέννησε ὁ ἀντίκτυπος ποὺ μέσα του προξενοῦσε ἓνα γεγονός, καὶ ἰδίως ἔθνικόν. Ἀλλὰ ἡ πολιτικὴ μὲ τις διαρκεῖς τῆς ἐνοχλήσεις, μὲ τις φροντίδες καὶ τις σκέψεις ποὺ τοῦ γενοῦσε δὲν τοῦ ἄφινε οὔτε τὸν ἀπαιτούμενο καιρὸ, οὔτε τὴ γαλήνη, ἐκείνη τὴν ἀπαραίτητη, γιὰ τὴν καλλιτεχνικὴ περισυλλογὴ καὶ δημιουργία. Βέβαια, καλλιτέχνες σὰν τὸν Μιχαήλ. Ἄγγελος καὶ τὸν Δοστογιέφσκη, μποροῦν νὰ μεγαλοφυεῖν καὶ στὴ μεγαλειότερη καὶ διαρκέστερη ψυχικὴ τρικυμία (ἴσως μάλιστα καὶ νὰ ἐντείνει ἡ τρικυμία αὐτὴ τὴ δημιουργικότητά τους, καὶ ἀκόμη νὰ τοὺς εἶναι καὶ ἀπαραίτητες καμιά φορά (1)), καλλιτέχνες ὅμως σὰν τὸν Βαλαωρίτη γιὰ νὰ δημιουργήσουν κάτι ἀξιόλογο πρέπει ὁλόψυχα στὴν τέχνη τους ν' ἀφιερωθοῦν. Φαντάζομαι ὅτι οὔτε καὶ γιὰ φιλολογικὴ μελέτη δὲν εἶχε πάντα τὸν ἀναγκαῖο καιρὸ ὁ Βαλαωρίτης, πῶς μ' ὅσα κι ἂν λέγει (2) δὲν ἐγνώριζε πολὺ καλὰ τοὺς ἀρχαίους οὔτε καὶ ἐπαρκῶς παρακολουθοῦσε τὴν σύγχρονη, τὴν ξένη φιλολογία. Ὅλ' αὐτὰ δὲν εἶναι ἀπαραίτητα γιὰ ἓναν καλλιτέχνη ποὺ ἔχει πλούσιο ψυχικὸ κόσμον, καὶ ἄρτια μέσα ἐκφραστικά· γιὰ τὸν Βαλαωρίτη ὅμως ποὺ δὲν εἶχε οὔτε τὸ πρῶτο οὔτε τὸ δεύτερο ἦσαν ἀναγκαῖα. Εἶναι ἀληθές ὅτι γιὰ τὴ περισσότερο ἀπὸ τὰ ἔργα του ἀριέρωσε ἀρκετὸ σχετικῶς καιρὸ (3), τᾶγραψε μὲ τὴν ἀνεσὶ του. Εἶναι ἀληθές ἀκόμη ὅτι τέτοια ἦταν ἡ φύση του, ὅπου ὅσο καιρὸ κι ἂν διέθετε, πάντα ἢ στιγμὴ τῆς δημιουργίας θὰ ἦτο γι' αὐτὸν στιγμὴ παραφορσύνης καλπασμὸς ἀσυγκράτητος τῆς πυρακτωμένης φαντασίας του, δὲν εἶναι ὅμως καὶ λιγώτερο ἀληθές ὅτι ἡ ἀποκλειστικὴ του στὴν τέχνη προσήλωσις ὅχι μόνον θὰ ἐμετρίαζε κ' ἴσως τὰ φυσικὰ καὶ ἀθεράπευτα ἴσως ἐλαττώματά του (4) ἀλλὰ καὶ θὰ τοῦ δημιουργοῦσε μιὰ ψυχικὴν ἀτμόσφαιρα

1) Κῦμα ἀλληλογο. Δοστογιέφσκη.

2) Ἔργα, ἐκδ. Μαρτσῆ τ. Α'. σ. 15.

3) Τὸν περισσότερο ὑποπεύομαι στὴ συλλογὴ τοῦ σχετικοῦ ὀλιγοῦ μᾶλλον παρὰ στὴν δημιουργία.

4) Ἐλαττώματα σὰν τοῦ Βαλαωρίτη σπανίως καὶ πολὺ δύσκολα μετριάζονται, καὶ ποτὲ σχεδὸν δὲν ἐξαλείφονται, γιατί εἶναι ὄργανικά.

περισυλλογῆς καὶ ἡρεμίας ποὺ ἀσφαλῶς θὰ καλλιτέρευε τὴν ποιότητα τοῦ ἔργου του χωρὶς νὰ τοῦ ἀλλοιώσει καὶ τὸν τόνο. Ὅπως καὶ ἂν ἔχει ὅμως τὸ πρᾶγμα δὲν εἶναι καὶ τόσο μεγάλη ἢ ζημίαι ποὺ προξένησε ὁ πολιτικὸς Βαλαωρίτης στὴ νεοελληνικὴ φιλολογία, δὲν εἶναι τοῦλάχιστον ὅση ὡς ἄτομο ὁ πολιτικὸς προξένησε στὸν ποιητὴ Βαλαωρίτη. Καὶ τοῦτο διότι καὶ ἂν ἐπεδίετο ἀποκλειστικῶς στὴν τέχνη ὁ Βαλαωρίτης δὲ θὰ ὑψώνετο σημαντικῶς φαντάζομαι, γιὰ τοὺς λόγους ποὺ εἶπα, ἢ ἀξία τοῦ ἔργου του.

Ἄλλ' ἂν ὁ πολιτικὸς Βαλαωρίτης ἐξημίωσε κάπως τὸν καλλιτέχνη, τὴ ζημίαι αὐτῆ, κατὰ μέγα μέρος, ἂν ὄχι ὁλόελα, ἀντιστάθμισε τὸ ἔθνικόν κέρδος ποὺ προήλθε ἀπ' τὴν θερμὴ καὶ ἀνιδιοτελεῖ πολιτικὴ του δράση, καὶ ὄχι τόσο ἀπὸ τὴ δράση αὐτὴν κατ' ἑαυτήν, ὅσο ἀπὸ τὸ εἶδος τῆς δράσεώς του. Οὐσιαστικὰ ἐξεταζόμενη, στ' ἀποτελέσματά της δηλαδή, ἡ πατριωτικὴ δράση τοῦ Βαλαωρίτη δὲν μπορεῖ νὰ ὀνομασθεῖ σημαντικὴ. Γιὰ νὰ ποῦμε τὴν ἀλήθεια.

Ἡ ἔνωσις εἶναι τὸ πατριωτικόν του ἄπαντον. Ἀλλὰ καὶ ἡ ἔνωσις, διὰ τὴν πραγματοποίησιν τῆς ὁποίας εἰργάσθη ὅσον ὀλίγοι Ἑπτανήσιοι, θὰ ἐγίνετο καὶ χωρὶς αὐτόν. Γνωστοὶ εἶναι οἱ λόγοι ποὺ ὑπηγόρευσαν στὴν Ἀγγλία τὴν ὀριστικὴν προσάρτησιν τῆς Ἑπτανήσου στὸ κράτος τὸ Ἑλληνικόν. Μετὰ τὴν ἔνωσιν ἡ δράσις τοῦ Βαλαωρίτη εἰς μὲν τὴν Ἑλληνικὴ Βουλὴν καθε ἄλλο παρὰ σπουδαία ὑπῆρξε, ἐκτὸς δὲ τῆς Βουλῆς ἐσκορπίστηκε σὲ ζητήματα, καθὼς τὸ Ἡπειρωτικόν καὶ τὸ Κρητικόν, τὰ ὁποῖα δὲν πῆραν, ὄχι βέβαια ἐξ αἰτίας του, καλὸ τέλος. Εἶναι ἐν τούτοις σημαντικὸς ὁ Βαλαωρίτης ὡς πολιτικὸς καὶ μεγίστην ἀπὸ τῆς ἀπόψεως αὐτῆς ἀποκτὰ σημασίαν ἡ πατριωτικὴ του δράσις, διότι εἰς ἐποχὴν ὅπου οἱ περισσότεροι Ἕλληνες πολιτικοί, ἠθικῶς ἐξαχρειωμένοι, ἓνα μόνον θεὸν ἐλάτρευαν, τὴν κομματικὴν συναλλαγὴν, ἔδειξε ἐκεῖνος ὅτι ἦτο δυνατόν νὰ ὑπάρξει καὶ πολιτικὸς ἀεραίου χαρακτῆρος, ἀνιδιοτελεῖς, πραγματικὸς πατριώτης καὶ ὄχι δοῦλος τοῦ ἀτόμου του, πολιτικὸς ἐλεύθερος. Ἡ ἀξία αὐτῆ εἶναι, νομίζω, ἡ καθαρότερη καὶ γονιμώτερη Βαλαωριτικὴ ἀξία. Γόνιμη γιὰ ὄσους μελετοῦν τοὺς βίους τῶν ἐξόχων μας ἀνδρῶν καὶ εἶναι εἰς θέσιν νὰ τοὺς μιμηθοῦν εἰς ὅ,τι καλλίτερον ἔχουν ἔστω καὶ σ' ἄλλα ἐπίπεδα, καὶ ὄχι στὰ στενά, ὅπως τὸ πατριωτικόν, ὅπου ἔδρασαν ἐκεῖνοι.

ΚΛΕΩΝ ΠΑΡΑΣΧΟΣ

ΚΑΣΑΝΔΡΑ

(Ἀνέκδοτη τραγωδία)

[Μιά σκηνή ἀπὸ τὸ πρῶτο μέρος]

ΑΠΟΛΛΩΝΑΣ ΚΑΙ ΚΑΣΑΝΔΡΑ

Ἀπόλ.— Τὸ μάτι μου ἄς βυθίσω στὴν καρδιά της. Τὸ μάτι, πού στὰ σύμπαντα ἐπλανήθη κ' εἶδε πλανήτες, γῆ κι ὄλους τοὺς κόσμους σχῆμα νὰ παίρνουν κι ἀπ' τὴν ἄμορφη ὕλη νὰ μπαίνουν στὴ ζωὴ καὶ νὰ γερνᾶνε, τὸ μάτι αὐτό, πού ὄλων τῶν μυστηρίων τὰ βάθη μελετᾶει καὶ ξεδιαλύνει, μὲς στὴν καρδιά θνητῆς ἄς σταματήσῃ. Τοῦ ἡλίου θεὸς ἐγὼ εἶμαι κ' εἶναι ὁ ἥλιος σὰν ἴσκιος μου, πού σ' ἄπειρο γυρίζει γιὰ νὰ με συνοδεύῃ ὅπου πηγαίνω, καὶ νὰ μὴνᾶ ὅσ' ὀλάκαιρη τὴν πλάση, πὼς γίνεται ἀκριβὸ δῶρο εὐτυχίας τὸ ἀδιάκοπο σ' αὐτὴ φανέρωμά μου. Εἶμαι θεός, πού ὄλα τὰ πάντα βλέπω! Καὶ πρὸς τὴ γῆ σὰν ἀστραπὴ ἢ ματιὰ μου πετάει· κι ἀπὸ τὴ γῆ πρὸς τοὺς ἀνθρώπους, πού τὴν πιστὴ τους τὴ λατρεία μου στέλλουν, μὰ πού καὶ τὴ χαρὰ τους δὲ μοῦ δίνουν! Ἡ γῆ! κ' ἡ ἀνθρώπινη γενιά! καὶ μέσα σ' αὐτὴ ἢ καρδιά τῆς ὀμορφῆς Κασάνδρας πάντα σὰν ἀκριβὸ στολίδι λάμπει. Ἀπέραντ' εἶναι οἱ κόσμοι, πού φωτίζω, ὄμως κ' ἡ ἀπλὴ καρδιά πόσο μεγάλη! Μεγάλη! ὄσο μεγάλη εἶναι κ' ἡ ἀγάπη, πού μέσα ἐκεῖ ποθῶ τώρα νὰ ὑπάρχη! Μὰ ὁ μάτια μου! τί φέροντε μπροστά μου; Τ' ἀστροπελέκι τοῦ θυμοῦ, τῆς ζήλιας, ἢ τρικυμία τὸ νοῦ μου ἄς μὴν ταράξουν! Ἐνα θνητὸν αὐτὴ βαθιὰ ἀγαπάει! Πατέρα Δία! στὸν Τάρταρο τὸ γιό σου ρίξε, μὴ τὴν ἐκδικητικὴ μανία κι ἀπὸ Ἐρινυᾶ σκληρότερη τὴν κάμη. Ἐνα θνητὸν αὐτὴ ἀγαπάει! Κ' ἐμένα

πιὸ κάτω ἀπὸ θνητὸ μὲ λογαριάζει!.. Μὰ πρέπει νὰ τιμωρηθῇ, ἀφοῦ θέλει τόσο νὰ πάσχω ἐγὼ ὁ θεός! Ἄς γίνω σκληρὸς θεός! Σκληρὸς κ' ἐγὼ! Στῆς Στύγας τὸ μαῦρο ὀρκίζομαι νερό, πὼς τέτοιον θὰ μὲ γνωρίζῃ τώρα πιά!.. Κασάνδρα!

Κασάνδρα.— Τόσο σκληρὴ τὴ με καλεῖ ἢ φωνὴ σου;

Ἀπόλ.— Μὲς στὴν καρδιά σου ἐκοίταξα καὶ ξέρω ποιοὶ πόθοι τώρα ἐκεῖ κρυφοὶ φωλιάζουν. Ὅμως κ' ἐσύ γιὰ ρίξε τὴ ματιὰ σου πέρα! πιὸ πέρα ἀπ' τοῦ καιροῦ τὸν κύκλο κ' ἰδέξ! Ἰδέξ παντοῦ! Κανένα ἐμπόδιο στὸ νοῦ σου ἐμπρὸς δὲν εἶναι! Ὅλα τὰ βλέπει! Γιὰ ἰδέξ! Τίποτε πιά γιὰ ἐσὲ τὸ τώρα, ἀφοῦ ἔτσι καθορὰ βλέπεις τὸ μέλλον!

Κασάνδρα.— Θεοί! ποιά φρίκη ἀπλώνεται μπροστά μου. Μάτια μου τυφλωθῆτε! ὄχι δὲ θέλω τόσο πολὺ νὰ βλέπω. Τὴν ὀργή σας, θεοί, μὴ μοῦ τὴ φανερώνετε ἔτσι!

Ἀπόλ.— Χλωμιάζεις· τρέμεις· σὲ φοβίζει ὅτι εἶσαι τόσο ἱκανή, πού νὰ μπορῇ ἢ ματιὰ σου στὸ σκοτεινὸ τὸ μέλλον νὰ διαβάξῃ,

Κασάνδρα.— Θεὲ λαμπεροπρόσωπε! ἀπὸ μένα τὴ μαντικὴ τὴ δύναμή σου πάρε.

Ἀπόλ.— Μὰ εἶναι τὸ μόνο τοῦ ἔρωτά μου δῶρο.

Κασάνδρα.— Δὲ θέλω ἴσια μὲ τοὺς θεοὺς νὰ γίνω.

Ἀπόλ.— Σὰν διαλεχτὴ μου θὰ τοὺς μοιάξῃς λίγο.

Κασάνδρα.— Μοῦ σφίγγει ὁ πόνος τὴν ψυχὴ! Λυπήσου!

Ἀπόλ.— Τὴ μοῖρα πάντα τῶν θνητῶν θὰ ξέρῃς.

Κασάνδρα.— Τοῦ ὀλέθρου μοναχὸ τὴ φρίκη βλέπω.

Ἀπόλ.— Δικά σου πιά τὰ μυστικὰ τῶν χρόνων.

Κασάνδρα.— Τρέμω τὴν εἰμορμένη ν' ἀντικρύξω.

Ἀπόλ.— Καὶ δὲ θὰ σοῦ εἶναι ξέν' ἢ θέλησή της.

Κασάνδρα.— Θὰ γίνῃ τῆς ζωῆς μου ἢ Τισιφόνη.

Ἀπόλ.— Τὸ ὅ,τι ἀγαπᾷς θὰ τὸ θωρῆς μὲ μάτια, πού μέσα στὰ γυρίσματα τῆς μοῖρας θ' ἀκολουθοῦν τὴν κάθε θέλησή της, τὴν πιὸ κρυφὴ, τὴν πιὸ σκληρὴ, καὶ θᾶσαι τῆς τύχης του ἢ πικρὴ μοιρολογήτρα.

Κασάνδρα.— Φοῖβε μεγάλη, δυνατὴ! ν' ἀγγίξουν τὸ θεϊκό σου τὸ κορμὶ τὰ χέρια θνητῆς δὲν κάνει· ὄμως γιὰ ἰδέξ, προσπέφτω στὰ πόδια σου ἀπ' τὸν πόνο συντριμμένη. Λυπήσου με! θερμοσπαρακαλῶ σε! Σβύσε τὸ φῶς, πού μέσα μου ἔχεις ρίξει.

Καλλίτερα τὸ σκότος τοῦ Ἄδι νᾶχω
 μὲς στὴν ψυχὴ παρὰ νὰ βλέπω πάντα
 πῶς τοὺς θνητοὺς ἢ μοῖρα σημαδεύει.
 Δὲν εἶναι γὰρ τὸν ἄνθρωπο ἀγωνία
 σκληρότερη παρὰ νὰ προμαντεύῃ
 τὴν κάθε συμφορὰ, πού θὰ τὸν εὖρη.
 Τόσο σοφὸς δὲ θέλει νᾶναι ὁ νοῦς του.
 Δυλήσου με, τρανὲ θεέ, καὶ πάρε
 τὴ μαντικὴ σου δύναμη ἀπὸ μένα.
 Γονατιστὴ παρακαλῶ ! κι ἂν θέλῃς
 νὰ ἐκδικηθῆς, θανάτωσέ με κάλλιο !
 μὰ ἀπ' τὴ σκληρῇ τὴ μοῖρα λύτρωσέ με.
 Ἄπολ. — Ὁ θάνατος θαρθῆ, ὅταν θάχῃς μάθει
 ὅλη τὴ θέλησή μου.

Κασάνδρα — Σκότωσέ με
 με τὸ θυμὸ σου ! Μὰ ὄχι αὐτό!

Ἄπολ. — Σοῦ τῶπα
 μὴ με περιφρονήσης.

Κασάνδρα — Ἄ ! θαρροῦσα,
 πῶς εἶναι μεγαλόψυχο τὸ θεῖο.

Ἄπολ. — Περιήφανα πάντα τὸ θεῖο χτυπάει.

Κασάνδρα — Καθὼς ἐσύ !

Ἄπολ. — Πού τῶν θνητῶν τὸν πόνο
 ζηλεύω· ὅμως κ' ἐσύ γὰρ νὰ ὑπαφέρης

ὡσάν θεός, σοῦ δίνω ἀπὸ τὸ φῶς μου !

Κασάνδρα — Σκληρὲ θεέ ! Τὸ φῶς σου εἶναι σκοτάδι
 καὶ τὴν ψυχὴ πῶς νὰ μισῇ μαθαίνει.

ΗΛ. Π. ΒΟΥΤΙΕΡΙΑΔΗΣ

Ὁ Κάντιος γὰρ ὁ Ἐγγελος εἶνε οἱ ἀντίποδες τοῦ Γκαίτε.

* * *

Φλλάγομαι ἀπ' τοὺς ἀνθρώπους μὲ τὰ συστήματα καὶ τοὺς ἀπο-
 φεύγω. Τὸ σύστημα εἶνε ἔλλειψη εἰλικρινείας.

ΝΙΤΣΕ

* * *

Ὁ Ἐγγελος καθὼς κι οἱ περισσότεροι συμπατριῶτες του δὲν κατα-
 λαβαίνουν οὔτε τὸ Μολιέρο, οὔτε τὸ Λαφονταίν.

ΚΑΡ. ΜΠΕΝΑΡΑ

“ΟΜΙΛΙΕΣ ΕΝΟΣ ΕΛΕΥΘΕΡΟΥ.,

“ΠΡΩΤΕΣ ΣΚΕΨΕΙΣ.,

«Ἡ ἱστορικὴ μόρφωση εἶνε μόρφωση ἀρνη-
 τικὴ· τὸ τονίζω καὶ ἀπὸ εἶνε μόρφωση
 ΑΡΝΗΤΙΚΗ· ὅσοι πιστεύουν σ' αὐτὴν, εἶνε
 οἱ ἄνθρωποι τῆς χθὲς· δὲν εἶνε οἱ προσω-
 πικότητες τῆς αὔριο· δὲν εἶνε οἱ δημιουργοί»

Εἶμαι ἀπὸ κείνους ποὺ πιστεύουν στὴ μεταλλαγὴ, στὴν πρόοδο·
 στὴν ἐπανάσταση, στὸ μέλλον. Κι' ἐπειδὴ θέλω νὰ προλάβω τὴν
 κατάκριση μερικῶν, δηλαδή, πῶς οἱ ἀρχές μου εἶνε ἀναρχικὲς ἢ ἐπα-
 ναστατικὲς ἢ ὅ,τι ἄλλο, σ' αὐτοὺς ἀπαντῶ πῶς ὁ κόσμος ζητᾷ σήμερα
 μιὰ γενικὴ, μιὰ ὀλοκληρωτικὴ ἀναδημιουργία τῶν ἀξιῶν καὶ τῶν με-
 θόδων ποὺ μᾶς κυβερνοῦν καὶ ὄχι μιὰ μεταρρύθμιση τῶν καθιερω-
 μένων ὅρων· κακῶς, μάλιστα, ὑποπτεύονται οἱ κυβερνήσεις πῶς πρό-
 κείται περὶ ἀνατροπῆς μιᾶς ἢ καὶ δύο τάξεων· κακῶς νομίζουν οἱ σο-
 σιαλιστὲς τῶν ἄκρων πῶς ἡ ἀναδημιουργία αὐτὴ πρέπει νὰ γίνῃ ἀπ'
 αὐτοὺς ἀποκλειστικὰ διὰ τῆς οικονομικῆς καὶ ἠθικῆς ἰσότητος· οἱ τε-
 λευταῖοι ἀγνοοῦν, φαίνεται, πῶς ὅσον ἡ ἀνθρωπότης ἀμύνεται, το-
 σοῦτον ἡ ἐπιλογὴ τῶν ἀξιῶν εἶνε καταφανέστερη, ἐπιτακτικότερη,
 ἐπωφελέστερη· λοιπὸν στὴν ἀναδημιουργία αὐτὴ ὅλοι οἱ νέοι, ὅλοι οἱ
 τίμιοι, ἀνεξαιρέτως ὅλων τῶν τάξεων. Ἄλλως τε ἡ δυσαρέσκεια καὶ τὸ
 μῖσος κατὰ τῶν καθιερωμένων ὅρων τῆς ζωῆς, τόσο στὸ οικονομικὸ
 πεδίο, ὅσο καὶ στὸ ἠθικὸ εἶναι καθολικὴ δὲν προέρχεται μόνον ἐκ τῶν
 κάτω. Ὅπου στραφεῖ κανεὶς γύρω του τὴν ἀκούει ἐπιτακτικὴ, μεταξὺ
 τῶν ἐπιστημόνων, μεταξὺ τῶν ἀστῶν, μεταξὺ πολλῶν ἀκόμη κεφα-
 λαιοκρατῶν· ἂν μπορούσε κανεὶς σήμερα νὰ σκόπη καὶ νὰκούσῃ βα-
 θεῖα τὸ μυστικότερο παλμὸ τῆς ἀνθρωπότητος ὅλης, ἂν ἀκουμποῦσε
 στὴν καρδιά της, εἰλικρινά, ἤρεμα, ἀνυποψίαστα, δὲ θᾶκουγε παρὰ μιὰ
 κραυγὴ πνιγμένη : ΚΑΛΛΙΤΕΡΕΥΣΗ, ΑΛΛΑΓΗ, ΑΓΑΠΗ· ἡ κοι-
 νωνικὴ ἀνατροπὴ εἶνε παγκόσμιος ἐπιταγή, στὴν ὁποῖαν ἀντιδρῶν
 μόνον οἱ κυβερνήσεις.

Στοὺς ἀνθρώπους ποὺ πονοῦν κι' ἀγωνίζονται, στοὺς ἀνθρώ-
 πους ποὺ αἰσθάνονται, βαθεῖα, τὴν ἀηδία τῶν χρόνων μας, στοὺς ἀν-
 θρώπους τέλος ποὺ πιστεύουν στὴν πρόοδο—σὸλους αὐτοὺς δὲν παύω
 νὰ φωνάζω : ἔλθετε πρὸς τὰ πράγματα καὶ κυριαρχήσατε τῶν πραγ-
 μάτων· παρασκευάσατε, μορφώσατε, ἐμψυχώσατε τοὺς ἀνθρώπους
 ποὺ μέλλουν νὰ μετασχουν ὡς μέλη στὴν κοινωνικὴν αὐτὴν ἀναδη-
 μιουργία, πληρώσατε τὴν καρδιά τους ἀπὸ εἰλικρίνεια, ἀπὸ ἀγάπη,

ἀπό πίστη· γεμίσατε τὸ πνεῦμά τους ἀπὸ αἰσθήματα κι ἰδέες τῶν χρόνων σας· μὴν ἀπελπίζεσθε· ἢ θέληση και τὸ δίκαιο τελειωτικά νικοῦν.

II

Τί θὰ πῆ συνείδηση; Θὰ πῆ μιὰ συνειδητὴ και κατ' ἄξίαν ἐκτίμηση τοῦ παρόντος και μόνον αὐτοῦ· θὰ πῆ τὸ σύνολο τῶν ἀρχῶν, ποῦ διέπουν μιὰ δράση πρὸς πραγματοποίηση τοῦ σκοποῦ της· θὰ πῆ μιὰ φυσιολογικὴ προσαρμογὴ τοῦ ἀτόμου μετὰ τὸ περιβάλλον του και μετὰ τις ἀξίες, ποῦ βγαίνουν ἀπ' τὸν κλιματολογικὸ χαρακτήρα ποῦ τοῦ δημιουργήσε ἡ Φύση.

Ἄλλ' ἐπειδὴ ἡ λέξη «ἐθνικὸν» χάνει κάθε τόσο τὴ σημασία της μέσα στη ζωὴ και σχεδὸν διαλύεται μέσα στὴν ἀέναη ἀφομοιωτικὴ δύναμη, ποῦ προκαλεῖ ἢ σημερινὴ ἐπικοινωνία τῶν ἰδεῶν, τείνω νὰ παραδεχθῶ πῶς «ἐθνικὴ συνείδηση» στὸ πολὺ προσεχὲς μέλλον δὲν θὰ ὑπάρχη ἢ ἂν ὑπάρχη θὰ περιορισθῆ στὸν κλιματολογικὸ καθορισμὸ μιᾶς ὠρισμένης περιοχῆς τῆς γῆς. Μετὰ τὴν Ἑλλάδα, μετὰ τὴ Γαλλία, μετὰ τὴν Ἀμερικὴ θὰ νοοῦν ὠρισμένες περιοχῆς, ποῦ μέσα του θὰ κινούνται ὄχι Ἑλληνες ἢ Γάλλοι ἢ Ἀμερικανοὶ μ' ὠρισμένο καθέναν τους φυλετικὸ ἰδεῶδες, ἀλλ' ἄνθρωποι μένα γενικὸ ἰδεῶδες: τὴν καλλιτέρευση, τὸν περιορισμὸ τῆς βίας, τὴν Ἀγάπη, τὴν ἐφαρμογὴ τῶν ἐπιστημονικῶν ἀξιῶν ὅσες τις σφαιρὲς τῆς ἐράσεως· σήμερα ἢ ἀνθρωπότης, ἔτσι τοῦλάχιστον ἐγὼ νομίζω, τείνει σὲ μιὰ εἰρηνιστικὴ διεθνοποίηση ἀξιῶν κι' ὄχι σέβαν ἐντατικὸ φυλετικὸ προπαγανδισμό. Μὴν εἴμαστε ἀναρχο νικοὶ· πιθανῶς νὰ ὑπάρχη συνείδηση ἐπιστημονικὴ και τέτοια μόνον ὑπάρχει συνείδηση ἠθικὴ· δυνατὸν ἀκόμη νὰ ὑπάρχη σέβαν μεγάλο πλῆθος ὁπαδῶν και θρησκευτικὴ συνείδησις, ἀλλὰ συνείδηση «ἐθνικὴ» μετὰ σκοποὺς κατακτητικούς, τοῦλάχιστον στὴν ψυχὴ τῶν τίμιων ἀνθρώπων, δὲν μπορεῖ νὰ ὑπάρχη. Ὑστερα γιὰ ἕναν ἄνθρωπο, ποῦ ἔχει χάσει τὸν ἐθνισμό του, ποῦ δὲν ἐνδιαφέρεται γιὰ τὴν πατρίδα του και ποῦ μόνον ἢ παγκοσμιοτῆς ὠρισμένων ἐξανθρωπιστικῶν ἰδεῶδων τὸν συγκινοῦν—γιὰ ἕναν ἄνθρωπο, ποῦ γνωρίζει ὅλη τὴν τραγωδίαν τῆς πατριδομανίας, ὅλες αὐτὲς οἱ λέξεις: «ἐθνισμός», «συνείδηση ἐθνικὴ» ἢ ὅ,τι ἄλλο, δὲν ἔχουν ἐνδιαφέρον ἢ καλλίτερα δὲν ὑπάρχουν. Καὶ γιὰ νὰ μὴ νομίσετε πῶς εἶμαι τελειῶς ἀρηνητικός, παραδέχομαι τὴν κριτικὴν ἐξέταση τοῦ παρελθόντος (ἐγὼ ὁ ἴδιος ἔγραφα ὀγκώδη τόμο γιὰ τὴ νεοελληνικὴ συνείδηση) ἀλλὰ τὴν παραδέχομαι σὲ καθαρῶς πολεμικὴ κριτικὴ, μετὰ τὴν ἀρχή: ΒΑΛΛΕΤΕ ΚΑΤΑ ΤΟΥ ΠΑΡΕΛΘΟΝΤΟΣ, ΟΠΩΣ ΔΗΜΙΟΥΡΓΗΣΕΤΕ ΜΕΛΛΟΝ—ΒΑΛΛΕΤΕ ΣΥΝΕΧΩΣ. Σαῦτὰ θέλω νὰ προσθέσω πῶς ἐθνικὴ συνείδηση, ποῦ στηρίζεται στὸ παρελθὸν και τις ἀξίες του, δὲν μπορεῖ ποτὲ νὰ χαρακτηρισθῆ ὡς πραγματικὴ συνείδηση, ὡς προσαρμογὴ, δηλαδή, τοῦ ἀτόμου στὸ παρὸν του και τὸ περιβάλλον του.

Ὁ ὄρισμὸς ἢ μᾶλλον ἢ ἔννοια, τὴν ὁποίαν δίδω στη συνείδηση ὡς συγχρονισμένη, δηλαδή, προσαρμογὴ τοῦ ἀτόμου στὸ παρὸν του και κατ' ἄξίαν ἐκτίμηση τοῦ περιβάλλοντος ὑπ' αὐτοῦ, νομίζω, πῶς ἔξαντλεῖ ὅλο τὸν πραγματισμὸ τῆς ἐποχῆς μας ὅλο τὸ πνεῦμα της· ἄλλως τε ἢ συνείδηση δὲν μπορεῖ νὰ ποικυσταλλωθῆ σὲ σταθερὲς ἀρχές, ἔστω και συγχρονες, καθόσον πρόκειται περὶ συναισθήματος ἢ ἀντιλήψεως ἐξελισσομένης συνεχῶς και κατὰ σενέπειαν ρευστῆς.

1904--1917 (Ἡ συνέχεια στὸ ἄλλο φύλλο) ΦΑΝΗΣ ΜΙΧΑΛΟΠΟΥΛΟΣ

ZON KITS

Ο ΕΝΔΥΜΙΩΝ

[Ἐπεισόδιο τῆς Γιορτῆς τοῦ Πανός]

Μπροστὰ προβαίαν συνοδιὲς ὁλόδροσες παρθένων,
τῶν λιβαδιῶν τοὺς ἐπωδοὺς και πάλι τραγουδῶντας.
Τὸ μέτωπό της καθεμιὰ μετὰ κλώνους εἶχε πλέξει,
τοῦ Ἀπρίλη πρώτ' ἀνθίσματα.—Και πίσω ἀκολουθοῦσαν
τσοπάνοι και γιδάρηδες μελαχρῖνοι ἀπ' τὸν ἥλιο,
καθὼς τοὺς ἱστρορίζουσε τῆς Ἀρκαδίας οἱ μῦθοι,
ἢ καθὼς ὅταν τῆ παλαιῇ τὴν ἐποχὴν τριγύρω
ἀπ' τὸν Ἀπόλλωνα ἔστεκαν, ἐξόριστος ὅαν εἶταν,
ν' ἀκούσουνε τὴ σκέψη του σὲ μελωδίαν χυμῆνη,
ποῦ τὴν ἠχώ σας μάγευε τῆς Θεσσαλίας, ὦ κάμποι!

Ἄλλοι τὴ χλόη ζαρῶνανε μετὰ τὰ ξυστὰ ραβδιὰ τους.
Ἄλλοι σ' αὐλοὺς ἐβένινους ἐκάμιν ν' ἀντηχῆσουν
μύριοι σκοποὶ μονότονοι. Καὶ λίγο πιὸ παρέκει
ἕνας ἱερέας σεβάσμιος ἐξέβγαίνε ἀπὸ τὸ δάσος.
Ἐβάδιζε ἀργοπάτητος κι ἐπίσημος ἐρχότου
ὡσάν σὲ τελετῇ στὴ γῆς σκυμένο εἶχε τὸ βλέμμα
και τὰ ἱερά του ντύματα διπλῶναν τὰ χορτάρια.
Στὸ δεξιὸ χερὶ κύπελλο κρατοῦσε ἄπυρο σὰ γάλα,
γεμάτο ἀπὸ ἀρωματικὸ κρασί ποῦ ἐμοσκοβόλα,
και στὸ ζερβὶ του κἀνιστρο πλεχτό, ποῦ εἶταν γεμάτο,

ἀνθόχορτα, ποῦ διάλεξε σοφὰ σὲ βοσκοτόπια.
 Τὸν κάρδιμο τοῦ ρυακιοῦ, τὸ θῦμο, τὴν ἀνάθη,
 τ' ἀνθεμα τὰ λευκότερα κι' ἀπὸ τὸν ἐρωμένο
 τῆς Λήδας. Ὁ ἀρχιτελεστής ἄσπρος ἀπὸ τὰ χρόνια
 πιδὲ πέρχ μετὴν πράσινη τῆ χλόη στεφανωμένος,
 ὡσὰν κιστὸς ἐφάνταζε μέσα σὲ κρύον χειμῶνα.
 Πιδὲ πίσω ἀκόμα ἐρχόντουσαν ἱεροτελεστήδες ἄλλοι,
 ποῦ εὐθὺς ὡς τοὺς ἐτύχαινε, στὰ θρήσκα τους τραγοῦδια
 λαθαίναν μέρος. Στοργικὰ τὸ πλήθος ἀκλουθοῦσε
 τίς πιδὲ θερμὲς ὑψώνοντας δεήσεις του στὰ οὐράνια.
 Κι' ἐν' ἄρμα καλοδοῦλετο τόσο ἀλαφρὰ κυλοῦσε,
 ὅπου τὰ τρία του ἀλόγατα λεύτερ' ἀκόμα μοιάζαν.
 Στερχτὸς ὁ ἀρματολάτης του καὶ λατρευτὸς στὸ πλήθος,
 ἐπάνω σ' αὐτῆς ἐνάρετης τῆς νιότης του τῆ λάμψη,
 ὁ Γανυμήδης φάνταζε στὰ εἰκοσὶ του χρόνια.
 Ὁ πλουμιστὸς χιτῶνας του εὐγενεῖ ἀρχόντου μοιάζει.
 Μαλαματένιο κέρατο στοῦ στήθους του τῆ μέση
 ἀστράφτει καὶ διπλώνεται στὰ γόνατά του ἐπάνω
 τὸ δόρυ του, ποῦ ἀγριόχοιρους πολλοὺς ἔχει σκοτώσει.
 Στὰ μάτια του χαμόγελο ξύπνιο κρατιέται· δόξες
 νειρεύεται ἢ ξεκούρασμα στῶν μακρῶν τῆ χώρα ; --
 Ὅμως οἱ σοδαρότεροι, ἀλλοίμονο, στῆ σκέψη,
 εἶδαν στὸ ἤρεμο χεῖλος του ἢ φροντίδα νὰ πλανιέται.
 Κάποτε ἀπ' τὰ δαχτύλια του τ' ἀμέριμνα, τὰ γκέμια
 ξεφεύγουνε, κι οἱ ἀνθρώποι του στενάζοντας λογιάζουν
 μῆνες χινοπωριάτικους, λυπητεροὺς, ἢ κλάψες
 μαυροπουλιῶνε καὶ φωτιῶν φλόγες, ὧ δόλια νιάτα,
 ὧ Ἐνδυμῶνα ἀπὸ ποῦ πρόβαλε ἢ τόση θλίψη !

Σὲ λίγο ἐμπρὸς ἀπ' τὸ βωμὸ-μετὲ σιγῆ θρήσκα ὀλόρθοι
 ἔλοι ἔμνεσκαν· στὰ μάτια τους πανίσχυρο ἔνα σέδας
 ἀντίκρυζε· εἰσάγαζαν οἱ μάνες τὰ παιδιὰ τους,
 κι ἔνας φόδος ἀνόριστος χρωμάτιζε περθῆνα
 μέτωπα· ὁ ἀπαράδγητος κι αὐτὸς ὁ κυνηγάρης
 ὁ Ἐνδυμῶνας ἤρεμος καὶ μετὲ χλωμῆ τὴν ὄψη
 ἐστέκονταν ἀνάμεσα ἀπὸ τοὺς σὺντροφούς του.
 Ὁ σεβαστὸς ἐδέονταν ἱερέας ἀνάμεσὸ τους
 ἀπὸ μεγάλο σὲ μικρὸν χαμογελώντας σὲ ἔλους.

Καὶ μετὲ ὑψωμένα τὰ χλωμὰ χέρια ἀπ' τὴν ἡλικία,
 ρίχνει τὰ λόγια αὐτά : -- Ὁ βοσκοὶ τῆς Λάτμος, ἄγριο σμάρι,
 ποῦ ἢ φροντίδα σὰς ἔλαχε τῶν πλήθιων κοπαδιῶν σας,
 εἶτε ἀπὸ σπήλαια θαυοῦλά σκαρίζετε καὶ μαῦρα,
 στὰ ὄρη, κι εἶτε ἢ στράτα σας γραμμίζει τίς κοιλάδες,
 ὅπου ἀντηγεῖ ἢ φλογέρα σας παντοτινὰ ἢ μαγεύτρα,
 εἶτε ἢ ἐρχόσαστε ἀπ' ἀδρούς τόπους ὅπου τὸ ἀγέρι
 κυρτώνει τὸ ἀνθος κι ὅπου ἀνθοῦν τὰ σπάρτα μετὰ μύρια
 τὰ κουδουνάκια τὰ χρυσὰ κι εἶτε τὰ λαμπερὰ σας
 κοπάδια βόσκουν στίς ὄχθιές τῶν γάργαρων κυμάτων,
 ποῦ οἱ καλαμιές οἱ πράσινες ρυθμίζουν τὸ τραγοῦδι,
 ποῦ ὁ Τρίτωνας δασκάλεψε τερπνὰ στοὺς ἀντιλάλους,
 κι ἐσεῖς πανώριες κορασιές, ποῦ τρέφετε μετὰ γάλα
 τὸ ἀρνὶ ποῦ ὀρφάνεψε καὶ ποῦ σὲ κύπελλο φυλάτε
 κρυφὰ τὸ μέλι τὸ ἐκλεχτὸ γιὰ τὸν ὄραιο τσοπάνο,
 ἀφουγκραστῆτε με ὄλοι σας. Τί εἶνε σὰ φῶς ἢ ἀλήθεια
 πῶς εἶν' οἱ εὐχές μας στὸ θεὸ τὸν Πᾶνα ὄλες δοσμένες.
 Καὶ τὰ δαμάλια μας ποτὲς μετὰ τόσο πλούσιο γάλα
 δὲν ἀντημέψαν τὰ ἔργα μας. Τὰ πλούσια μας λιθάδια
 εἶν' ἄσπρα ἀπὸ τ' ἀρίφνητα κοπάδια μας· ὁ Ἀπρίλης
 βροχὴ στέλνει στῆ χλόη μας. Φωνὴ καμμιὰ ἢ ἀντάρα
 τὰ πρόβατά μας τὰ θειλὰ δὲ σκιάζει καὶ πιδὲ τέλεια
 τοῦ Ἐνδυμῶνα ἢ ψυχὴ γιὰ μᾶς ποτὲ δὲν εἶταν.
 Κι ἢ γῆς εἶνε χαρούμενη κι ὁ τκορδαλλὸς ὁ γόης
 μετὰ τῆ φωνῆ του τὴν πρωϊνὴ τὸν οὐρανὸ μαγεύει,
 καθάριος ποῦ ἀχτινοβολεῖ στίς μέρες τῆς γιορτῆς μας.»
 Ἔτσι σὰν εἶπε στὸ βωμὸ θυμιάματα σωριάζει
 καὶ βασιῶν φύλλα τὴν ἱερὴ φωτιὰ νὰ ζωπυρώσει.
 Ὅστερα τὴν ἀδίφαστη τῆ γῆ περιραντίζει
 μετὰ τὸ κρεστὶ γιὰ τῆ σπονδῆ ποῦ εἶταν τοῦ θεοῦ τσοπάνοι.
 Καὶ τὸν καιρὸ ποῦ τῆ δροσιὰ τούτη τὸ χῶμα ἐρούφαε
 καὶ στὴν πυρὰν ἐτρίζανε τὰ βᾶγια καὶ τίς σπῆτες
 τινάζαν τὰ θυμιάματα ἀνάμεσ' ἀπ' τῆ στάχτη
 καὶ τῶν μακρῶν καὶ πράσινων χόρτων τ' ἀποκαΐδια
 κι ἀνυψωνόταν ὁ καπνὸς μετὰ χορωδία ἐγρικῆθη.

Ἐὸς, ποῦ ἢ στέγη κρέμεται τοῦ παλατιοῦ σου κάτω
 ἀπὸ τίς ράμνες τοῦ φτελιᾶ, ὅπου ἔλα εἶνε γαλήνια,

οί ἀτέλιωτοι ἀναστεναγμοί, ὁ θάνατος, ἡ ζήση.
καὶ τῶν φυτῶν τῶν ἄγνωρων οἱ εἰρηνικὲς ἀγάπες,
ἐσὺ ποῦ ξέχωρα ἀγαπᾷς τίς νύφες ν' ἀντικρύξεις
κάτου ἀπὸ μαύρες καστανιές, τὰ ὀλόξανθα μαλλιὰ τους
νὰ στρίθουν, καὶ μερόνυχτα ὀλάκκιρα κατέχεις
ν' ἀκοῦς τὸν κοιμισμένο θρό τῶν πράσινων κλαριῶν
στὶς ἄκρες πέρα τῶν σταριῶν, ἢ στὶς ὀχθιὲς τίς ἔρμες,
ὅπου τὸ μύρτο κι ὁ ὕσσωπος παράξενα φυτρώνουν,
ἐσὺ ποῦ μελαγχολικὰ ἀνανογιέσαι τότες,
τίς μέρες τίς λυπητερὲς ὅπου τῆ Σύριγγά σου
σοῦ ἀρπάξαν, μὰ τὸ μέτωπο τὸ ἄσπρο τῆς διαλεχτῆς σου
νεράιδας, μὰ, τ' ἀλλάγματα ποῦ πῆρα ἀπ' τὴν τρομάρα,
παντοτινὸς προστάτης μας γίνου, μεγάλε Πάνα.

Ἦ ἐσὺ θεὲ τοῦ ἀναπαμοῦ, γιὰ τὸν ὅπου ἡ τρυγὸνα,
σμίγει πιστὰ στοῦ τρύγονα τὸ ἄσμα, τῆ φωνῆ της,
ὅταν κοντὰ στοῦ σούρουπο ἀργὸς πᾶς καὶ πλανιέσαι
στοὺς ἠλιαστοὺς βοσκότοπους ποῦ τοὺς περιραντίζουν
τὰ κύματα τῶν ὀργιακιῶν ὧ ἐσὺ ποῦ προμαντεύεις
τὸ γόνιμο χινόπωρο μὲ τὰ πολλὰ τὰ σῦκα,
γιὰ σένα πάλι ἡ μέλισσα, μὲ τῆ χρυσή τῆ ζῶνα,
κάνει τὸ μέλι καὶ γιὰ σέν' ἀκόμα στολισμένα
εἶν' τὰ λιθάδια μας ἀπὸ κόκκινες παπαρῶνες.
Ἄπ' τὸ χειμῶνα ἀτρόμητα, γιὰ σένα τὰ σπουργίτια
ἀρμόζουνε κελαῖθισμούς: Ἡ φράουλα μὲς στοὺς ἴσκιους
καὶ σκλαδωμένη στὸ ἔδαφος, σοῦ χύνει τῆ δροσιά της,
κι ἡ ἀνοιξη ἡ νέα ἀφιέρωμα τρανὸ σοῦ ξαναφέρνει
τῆς προκοπῆς της. Ἦ, γιὰ δὲς πῶς σὲ ζητᾷ ὁ λαὸς σου!
Μὰ, τὸν ἀγέρα ποῦ κουνᾷ πὰ ἴστα θουνὰ τὰ πεῦκα,
σίμωσε Πάνα λατρευτὴ κι ὧ θεῖτε δασοπατέρα.

Ἦ ἐσὺ, ποῦ δουλευτάδες σου πιστοὺς ἔχεις τὸ Φαῦνο
καὶ τὸ σοφὸ τὸ Σίτυρο, εἴτε νὰ πιάστε ὡς πάτε
τοὺς κοιμισμένους τοὺς λαγοὺς στὴν κρύβια τῆ φωλιά τους,
εἴτε σκυφτοὶ ὡς σκαρίζετε στῶν φαραγγιῶν τίς ἄκρες
νὰ σώστε τ' ἄσπρα πρόβατα ἀπ' τῶν αἰτῶν τὰ νύχια,
εἴτε γιὰ νὰ πειράξετε, μὲ θρίζες σκεπασμένοι,
τοὺς πλανημένους τοὺς βοσκοὺς στὰ ἔρμα μονοπάτια,

εἴτε γιὰ νὰ χορέψετε πέρα πρὸς τ' ἀκρογιάλια
καὶ νὰ διαλέξετε ἀνάμεσα ἀπ' τὰ πιὸ ὠραῖα κοχύλια,
δσα θὰ καθρεφτίσουνε στὸ φῶς τους τίς εἰκόνες
τῶν νηρητῶν, τὸ χορὸ ποῦ σέρνουνε, θαρρῶντας
ὅτι κανεὶς δὲν τοὺς θωρεῖ... Ἦ, μὰ, τοὺς ἀντιλάλους
ὄλους, ὅπου τριγύρα σου πολλὰ τρχουδιὰ λένε
καὶ ξαναλένε, γρίκα μας, ὦ Φαῦνε βασιλιᾷ μας!

Ἐσὺ ποῦ ξέρεις νὰ γρικᾷς τὸ θόρυβο ποῦ κάνει
τὸ γιδομάλλι πέφτοντας κάτου ἀπὸ τὸ ψαλίδι,
ὅταν ὁ τράγος προσκαλεῖ στὸν κάμπο τίς ἀρνάδες,
ἐσὺ ποῦ τὸν ἀλλὸ φυτᾶς ὅταν τ' ἀγριογουρούνια
πατᾶν τὸ στάρι τὸ χρυσὸ καὶ τοὺς κунηγητάδες
ὀργίζου, ἀπ' τὸ χεῖμα μας ποῦ δύνανται καὶ διώχνεις
τὴν παγωνιά καὶ τὸ χαμὸν ἐσὺ τῶν γεννημάτων,
ἐσὺ ποῦ κάνεις ἀπ' τῆ γῆς καὶ βγαίνουν ἄγνωροι ἤχοι
ἀλαργινοὶ κι ἀντιβοοῦν μὲς στὶς γυμνὲς πεδιάδες,
ὧ θεὲ καὶ τρέμε τῶν θνητῶν, ποῦ τίς κρυφὲς τίς θύρες
ξέρεις, ποῦ ἀνοίγει ὁ ἀνθρωπος κι ἀδράχνει τῆ Σοφία,
ὧ τῆς Δριόπης γιέ, τρανὲ θεὲ τῶν κάμπων, ἔλα
νὰ δεῖς πῶς δέεται τὸ εὔλαβο τὸ πλῆθος στοὺς δωμούς σου,
πράσινα φύλλα τοῦ κισσοῦ στὰ μέτωπα φορῶντας.

Ἦ εἶσαι ὁ ἀνέγγιχτος σκοπὸς καὶ πάντα ὁ ἀλαργεμένος
ἀπὸ τὸν ἔρμο στοχαστῆ. Στὸ διψασμένο πνεῦμα,
τῆς γνώσης τὸ ἀχτινόλουστο φανέρωσε κατώφλι,
κι ἄς πέσει ἀκόμα μιὰ φορά!—Ἦ, μείνε πάντα ὁ σπόρος
ὅπου στὸ χῶμα τὸ ἄγανο τοῦ χαύνου ἐτούτου κόσμου,
ὁ πόθος τῶν ἰδανικῶν κάνεις νὰ ξεφυτρώσει.
Μείνε τῆς Ἀπειρότητας τὸ σύμβολο τὸ μέγα,
ὁ οὐρανὸς ποῦ ἡ θάλασσα τὸ θόλο καθρεφτίζει·
ἄς εἶσαι τὸ λεπτὸ στοιχεῖο, ποῦ θάφει τὸν αἰθέρα,
τὸ ἄγνωστο, τὸ μυστήριον ἐσὺ!..Μὲ μέτωπα γυρμένα,
μὲ χέρια παρακλητικὰ πρὸς τὸ ἥμισυ ἀπλωμένα,
ἐξφωνητὰ σκορπίζουμε ποῦ ὡς τὰ οὐράνια πάνε
καὶ σὲ ἱκετεύουμε: Ἦκου μας καὶ δέξου τῆ δέησή μας
ἀπ' τὸ θουνὸ μὲ τοὺς θεοὺς ποῦ κατοικεῖς ἀνάμα.

ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΕΣ ΚΟΥΒΕΝΤΕΣ

Ο ΖΩΓΡΑΦΟΣ ΜΑΛΕΑΣ

Ὁ Μαλέας ἔπειτα ἀπὸ λίγο καιρὸ μᾶς πρρουσιάστηκε πάλι, πάντα νέος, μὲ καινούργιους πίνακες καὶ μὲ καινούργια πράγματα γιὰ νὰ μᾶς πῆ. Γιὰ τοὺς ἀναγνώστες μας ὅμως, πού ἴσως ὅλοι δὲν ἔχουν παρακολουθήσει ὅλη τὴν ἐξέλιξή του, καλὸν εἶναι νὰ ἀναθεωρήσουμε ἓνα μέρος ἀπὸ τὸ ἔργο του πού μᾶς ἔχει δώσει ὡς τὰ τώρα, γιὰ νὰ μπορέσει κανένας, βριζιζόμενος στὴν ἐργασία του αὐτῆ, νὰ κρίνῃ πληρέστερα καὶ αὐτὴν πού τώρα μᾶς παρουσιάζει.

Παρατηρώντας κανένας καὶ συγκρίνοντας τοὺς διάφορους αὐτοῦ πίνακες βλέπει καθαρὰ μιὰν ὀλοφάνερη ἀλλαγὴ τεχνικῆς στὴν ἐργασία τοῦ τεχνίτη: «Τέχνη—εἶπανε πολλοὶ—εἶναι ἡ παρουσίαση ἐνὸς ὄρατου ἀντικειμένου κατὰ ἓναν ὁμορφὸ τρόπο». Αὐτὸς ὁ «ὁμορφὸς τρόπος» εἶναι ἡ τεχνικὴ τοῦ καλλιτέχνη. Καὶ ἡ τεχνικὴ βέβαια εἶναι συνάρτηση πολλῶν πραγμάτων, ὅπως λ.χ. τοῦ τόπου καὶ χρόνου, καὶ γενικὰ τῆς κοινωνίας, ὅπου ζεῖ ὁ τεχνίτης, τῆς ἰδιουγκρασίας του, τῆς ψυχικότητός του, τῶν κανόνων τῆς σχολῆς πού ἴσως φοίτησε, τῆς γνώμης τοῦ ἀπάνω στὰ διάφορα ζητήματα τῆς τέχνης κ.λ.π. Καὶ ἡ οὐσία τοῦ θέματος μαζὺ μὲ τὴν τεχνικὴ εἶναι ἡ ὅλη ἐμφάνιση τοῦ καλλιτέχνη.

Ὁ Μαλέας ἔχει ἐργάστει ἀρκετὰ στὴν Ὀλυμπία, ἀπὸ τὴν ὁποίαν καὶ μᾶς δίνει ἀρκετοὺς πίνακες. Ἡ Ὀλυμπία εἶναι ἓνα ἀπὸ τὰ μέρη ἐκεῖνα τῆς πατρίδας μας, ὅπου μπορεῖ κανένας λεύτερα νὰ σπουδάσῃ τὴν ἔκφραση τῆς Ἀρχαίας Τέχνης. Τὰ σπασμένα ἐκεῖνα μάρμαρα πού σώζονται, ἐκεῖνο τὸ πλῆθος ἀπὸ τίς κολόννες, τὰ ἐπιστύλια, τὰ κιονόκρανα, τὰ ἀνάγλυφα καὶ τὰ ἀγάλματα, δὲν εἶναι μονάχα τὰ ἐρείπια μιᾶς τέχνης, τῆς ὑψηλότερης, χωρὶς ἀμφιβολία, ἀπ' ὅλες τίς μέχρι σήμερα ἔκφράσεις τῆς Τέχνης. Στὰ μάρμαρα ἐκεῖνα, πού ἀπάνω τους ἀντικαθρεφτίζεται ὅλος ὁ πολιτισμὸς καὶ ἡ τέχνη τῶν Ἑλλήνων, ὁ μελετητής, ὁ ἀρχαιολόγος ἢ ὁ καλλιτέχνης μπορεῖ νὰ βρῇ τὴν ἐννοια, τὴ σημασία καὶ τὸ χαραχτήρα, μπορεῖ νὰ βρῇ ὅλη τὴν ἔκφραση τῆς ἀρχαίας Τέχνης. Γιὰ τὸν δὲν ὠφελεῖ σὲ τίποτε τὸ νὰ θαυμάζουμε ἀπὸ μίμηση τὸν Παρθενῶνα, νὰ ὑπερηφανευώμαστε γιὰ τὴ προγονικὴ μας δόξα, ἂν ἐμεῖς οἱ ἴδιοι δὲν ἔχουμε ἐπίγνωση τῆς σημερινῆς ἀδυνα-

μίας μας, ἂν δὲν γνωρίζουμε ποιά θέση κατέχουμε μέσα στὴν καθολικὴ Τέχνη καὶ Ζωή, καὶ ἂν δὲν φροντίζουμε νὰ ἀναλύσουμε καὶ νὰ ἀνεύρουμε τὸ νόημα τῆς μεγάλης ἐκεῖνης τέχνης.

Ὁ Μαλέας μελέτησε πολὺ, περισσότερο ἀπ' ὅλους τοὺς ζωγράφους μας, τὴν Ἑλληνικὴ φύση σ' ὅλες τίς ἐκδηλώσεις της: τὸ τοπίο, τὸν οὐρανὸ, τὴ θάλασσα, τὰ καλλιτεχνήματα καὶ τὰ μνημεῖα της. Ἐγύρισε σχεδὸν ὅλη τὴ πατρίδα μας· μελέτησε καὶ ἐργάστηκε πολὺ καὶ μᾶς ἔδωσε τὸ χαραχτήρα της· ζωγράφησε τὴν Ἑλληνικὴ φύση. Ἐνα τοπίο εἶναι ὅπωςδήποτε εὐκολο νὰ ζωγραφίσῃ κανένας· ὁ Μαλέας ὅμως ζωγράφησε τὸ Ἑλληνικὸ τοπίο: μᾶς ἔδωσε τὴν ψυχὴ καὶ τὴν ἔκφραση τῆς φύσης τῆς πατρίδας μας. Στους πίνακές του βλέπει κανένας βουνά, λαγκαθία, οὐρανὸ καὶ θάλασσα, ἔλα πέρα ἑλληνικά. Καὶ αὐτὸ εἶναι ἀρκετὰ σημεντικὸ γιὰ ἓναν τεχνίτη. Ἀλλὰ δὲν ἀρκεστήκε μονάχα σ' αὐτὸ ὁ ζωγράφος μας. Μελέτησε καὶ βρῆκε ὅλες τίς μουσικὲς ἐκείνες συγγενικότητες πού ὑπάρχουν ἀνάμεσα σ' ἐμᾶς καὶ στὴ γύρω μας φύση· γνώρισε τὴ θλίψη τοῦ ἑλληνικοῦ δειλινοῦ, τὴ χαρὰ τῶν ἀνοιξιάντικων ἡμερῶν, καὶ τὸ λαχτάρισμα τῆς καρδιάς μας μπρὸς στὴν πολύβουη θάλασσα ἢ μπρὸς στὴν γλαυκότητα ἐνὸς ἀτέρμου ὀρίζοντα. Καὶ θέλησε νὰ ἔκφρασῃ τὰ αἰσθήματά του, μὲ τὴν πλούσια παλέτα πού τόσο ὑπέροχα μᾶς χαρίζει ἡ φύση. Ζήτησε νὰ ἔκφρασῃ τίς ψυχικὲς του καταστάσεις μὲ ὀρισμένα γεγονότα τῆς φύσης. Καὶ βρῆκε καὶ ἔδωσε στὰ ἀντικείμενα πού μᾶς παρουσίασε γραμμὴ, μορφή καὶ ἔκφραση. Ὁ Μαλέας εἶναι ἓνας καλλιτέχνης καὶ ὁ καλλιτέχνης ζητᾷ παντοῦ ἔκφραση, ζητᾷ γραμμὴ: βρῆκε τὴ γραμμὴ στὶς κολόννες, στὰ βουνά, στὰ δέντρα, στὰ ἀντικείμενα. Σ' ἄλλα ὅμως θέματα διακοσμεῖ ἀκόμη περισσότερο, γιὰ νὰ παρουσίασῃ ἐμφανέστερα ἔτσι, τίς ἀντιθέσεις πού ζητᾷ, καὶ γιὰ νὰ δώσῃ περισσότερο χρῶμα καὶ ζωὴ. Τέλος σ' ἄλλους πίνακές του, θέλοντας νὰ παρουσίασῃ πῶς δυναμωμένα τὰ ἐσώτερα του αἰσθήματα καὶ τὴν ἰδέα, δίνει ἀδρούς καὶ πλούσιους χρωματισμοὺς γεμάτους φῶς καὶ ἀλήθεια. Αὐτὸ εἶναι ἀκριβῶς ἡ ἀλλαγὴ τῆς τεχνικῆς τοῦ ζωγράφου μας, ὅπως εἶπαμε καὶ στὴν ἀρχή. Ὁ Μαλέας τοῦ ὁποιοῦ ἢ πρώτης ἐργασίας εἶναι γιομάτη ἀπὸ ἀγνὸ ἐμπροσσιονισμό, περνώντας μὲ τὸν καιρὸ ἀπὸ τὴ διακοσμητικὴ, μᾶς πρρουσιάζει τῶρα τελευταία ἓναν ἀνώτερο ἐμπροσσιονισμό, ὅπου βλέπουμε τέλος νὰ μᾶς παρουσιάζεται ὅλη ἡ μεγάλη καρδιά του.

Ὁ Μαλέας πέρασε ἀπὸ τὰ τρεῖς αὐτὰ στάδια, ἀπὸ τοὺς τρεῖς αὐτοῦς χαραχτηρισμοὺς τῆς τεχνικῆς. Εὐκολο διακρίνει κανένας μέσα

στούς τόσους του πίνακες τῆ διαφορὰν αὐτὴ τῆς τεχνικῆς. Στὰ τελευταία του ἔργα ἀναμφιβόλως εἶναι καὶ τεχνικότερος, πρὸ πλούσιος καὶ πρωτότυπος σὲ τεχνικά μέσα. Πρῶτα μᾶς παρουσιάζε ἀπλῶς ἕνα κομμάτι ἀπὸ τὴν Ὀλυμπία μὲ τίς σπασμένες κολόννες, τὰ σκορπισμένα κιονόκρανα καὶ ἀετώματα μέσα στὰ πλούσια δέντρα τῆς· τῶρα ὁ ζωγράφος κάτω ἀπὸ τὴ σκοτεινιά τῆς σκιᾶς δύο δέντρων στοὺς Δελφούς, μᾶς ἀφήνει νὰ διακρίνομε, μέσα ἀπὸ τὸ κενὸ τοῦ φυλλώματος, τὴ στίλβουσα λευκότητα τῶν μαρμάρων ποὺ τὰ χτυπάει ἕνα δυνατὸ φῶς.

Ἔτσι μᾶς ἔδωσε μιὰ μεγάλη σειρὰ ἀπὸ ὠραίους πίνακες ἀπὸ τὴν Ὀλυμπία, τοὺς Δελφούς, τὸ Μυστρά, τὴν Ἀττική, τὴν Μυτιλήνη, τὴ Νάξο κ.λ.π. γιομάτους ἀπὸ νοσταλγία, ποίηση, μουσικότητα, ρεμβασμὸ καὶ γλυκοὺς καὶ πλούσιους χρωματισμούς. Καὶ νά, οἱ πίνακες ἀπὸ τὴν Αἰτωλία, ἡ τελευταία ἔργασίᾳ του. Ἡ φύση τῆς Αἰτωλίας φαίνεται πῶς ἔκανε ἀναμφιβόλως τὴ μεγαλύτερη ἐντύπωση στὸν Μαλέα, καὶ μ' αὐτὴν θὰ βρῆσκη κι' ὁ ἴδιος πῶς ἐκφράζεται καλλίτερα. Καὶ πραγματικῶς νοιώθει κανένας νὰ τοῦ λένε τόσα πράγματα οἱ πίνακες αὐτοί. Νά, τὸ «Βραδινὸ τρυγούδι», μιὰ ἀπὸ τίς συνθέσεις τοῦ πόσην ἁρμονία, πόσην μουσικότητα ἔχει αὐτὸ τὸ τοπίο· εἶναι ἕνα ἀληθινὸ τραγούδι· μιὰ θαυμασία χρησιμοποίησις ἐδάφους, δέντρων, βουνῶν, οὐρανοῦ, χρωμάτων, κι' ὅλα αὐτὰ τόσον ὑποβλητικὰ. Μιὰ ἔργασίᾳ του ποὺ δὲν θὰ ἔπρεπε νὰ ξεχασθῆ εἶναι μερικὲς τελευταῖες μικρὲς συνθέσεις: «οἱ κόρες τοῦ νεροῦ» (ὅπως τίς ὀνόμασε κάποιος φίλος), «οἱ ἐκφορτωταί», «τὸ δέντρο τῆς ζωῆς» κ.λ.π. Εἶναι μικροὶ συμβολικοὶ πίνακες μὲ βαθύτερη νόσιᾳ καὶ μὲ ὑψηλότερη ἐνατένησι τῆς ζωῆς. Στὸ πρῶτο θέμα του τρία νέα κορίτσια, μὲ γλυκὰ χρώματα τὰ φορέματά τους, κρατώντας στάμνες, πηγαίνουν νὰ τίς γιομίσουν στὴν πηγῆ-ζωή. Στὸ δάθος βρῆσκονται γιὰ φόντο κορμοὶ δέντρων καὶ πρὸ πέρα ἕνας ἀπαλὸς ὀρίζοντας. Εἶπαμε ὅτι εἶναι μιὰ σύλληψις ζωῆς: τὰ δέντρα μαϊάζουν σὰν ἀγκαλιασμένα ζευγάρια καὶ μέσα στὰ κορμιά τῶν κοριτσιῶν γλυστράει ἡ ἀνυπομονησία, ἡ χαρὰ, ὁ ἡδονισμὸς.

Ὁ Μαλέας εἶναι ἕνας μεγάλος τοπιογράφος· μιλώντας γιὰ τὸν Μαλέα μπορεῖ νὰ πῆ κανένας ὅτι εἶπε κάποτε ὁ Delacroix: «γι' αὐτὸν ἡ φύση δὲν εἶναι παρὰ ἕνα λεξικό».—Εἶναι καλὸ, γιὰ ὅσους ἐνδιαφέρονται γιὰ τὴ σημερινή μας ζωγραφικὴ, νὰ προσέξουνε τὸ χρῶμα τοῦ Μαλέα. Δύσκολο εἶναι νὰ βρεθῆ ἄλλο τόσο ἀληθινὸ καὶ πλούσιον χρῶμα.

ΓΙΑΝΝΗΣ ΚΑΨΑΜΠΕΛΗΣ

ΜΕΤΡΑ ΚΑΙ ΣΤΑΘΜΑ

ΒΙΒΛΙΑ - ΙΔΕΕΣ - ΚΙΝΗΣΗ

Γιάννη Βλαχογιάννη. «*Ἔρμος Κόσμος*», «*Τοῦ Χάρου ὁ Χαλασμὸς*»:—Ὁ βιογράφος καὶ μεταφραστὴς τοῦ Σέλλεϋ, Φέλιξ Ράμπ λέγει πῶς ὁ μεγάλος Ἄγγλος λυρικός ἐπλάτυνε τὴ φαντασίᾳ του μὲ φανταστικὰ παραμύθια καὶ ἱστορίες. Κατεβρόχθιζε ὅλους τοὺς μύθους γιὰ νεράιδες, γιὰ δράκους, γιὰ τέρατα, γιὰ μάγους, γιὰ ληστές... Καὶ καθὼς συνέβηκε γιὰ τὸ Μίλτονα, τὸ Σίλλερ καὶ τὸ Γκαίτε, ἔτσι καὶ γι' αὐτὸν: ἡ συχνὴ ἐπικοινωνία του μὲ κάθε θαυματουργικὸ καὶ ὑπερφυσικὸ ἐπέδρασε ὀριστικὰ στὴν κατεύθυνση τῆς ἐκδήλωσής του.

Τὰ ἴδια μποροῦσαν νὰ εἰπωθοῦν γιὰ κάποιους δικούς μας, ἢ καλλίτερα γιὰ δύο δικούς μας: Ἐναν ποιητὴ καὶ ἕνα πεζογράφον. Ἐδῶ πρόκειται γιὰ τὸ δεύτερον. Τὸν κ. Ι. Βλαχογιάννη, ποῦ καὶ ἀπὸ τὴν παλαιότερη ἔργασίᾳ του καὶ προσπάντων ἀπὸ τὴ νέα του, φαίνεται βγαλμένος ὁλόγισα ἀπ' ὅτι θρυλικὸ μοτίβο ἔχει δώσει ὁ νεοελληνικὸς κόσμος καὶ προσπάντων ὁ ἐπαρχιακός.

«Τοῦ Χάρου ὁ Χαλασμὸς» εἶνε ἕνα ὄνειροδιήγημα. Ὁ ἥρωάς του ἕνα ἀλαφροίσκιωτο παιδάκι: Ὁ Γιάννης. Μποροῦσε νὰ εἶνε καὶ ὁ ὁ ἴδιος ὁ συγγραφέας, μποροῦσε ὅμως νὰ εἶνε καὶ κάθε ποιητῆς καὶ κάθε ιδεολόγος. Ἡ ἀλληγορικὴ νότα τοῦ διηγήματος διακρίνεται εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς. Κι ἡ ἀλληγορία εἶνε στοιχεῖο ποῦ παρακολουθεῖ τὸν ποιητὴ ἀπὸ τὴν πρώτη του ἐμφάνισι. «Τοῦ Χάρου ὁ Χαλασμὸς» μποροῦσε νὰ γίνε θαυμάσια καὶ σκηρικὸ ἔργο κατὰ τὸ «Ὀνειρο Θερινῆς Νυχτιάς» τοῦ Σαίξπηρ καὶ κατὰ τὸ «Γύρο τῶν Ὁρῶν» καὶ τὴ «Νύχτα τῆς Πρωτομαγιάς» τῆς δικῆς μας γλώσσας. Ἀλλὰ καὶ ὡς διήγημα ἔχει τὴν ὁμορφίᾳ του. Θὰ τὸ θέλαμε πρὸ σύντομο καὶ ἀπαλλαγμένο ἀπὸ τίς ρίμες του καὶ ἀπὸ κάποια σατυρικὰ του ἐπεισόδια. Ὅμως αὐτὰ μπορεῖ νὰ εἶνε καὶ προσωπικὰ γούστα.

Ἀνώτερη ὡς προσπάθεια εἶνε ὁ «Ἔρμος Κόσμος». Ἐκεῖ ἡ ἀλληγορία γίνεταὶ σύμβολο. Ὁ ποιητῆς ἐλευθερώνεταὶ ἀπὸ κάποιες ἔμμενες ἀγάπες του ποῦ τὸν τυραννοῦν καὶ φανερώνει ὅλα τὰ συνθετικὰ του χαρίσματα. Τὸ διήγημα πλέκεται γύρω ἀπὸ μιὰ πολιτεία τῶν παλιῶν μας συνόρων, λίγον καιρὸ ὕστερα ἀπὸ τὴν ἐπανάστασι τοῦ εἰκοστένου, ποῦ ἔχει νεκρωθεῖ ἡ ζωὴ του. Ὁ ἀνδρικός κόσμος τὴν ἔχει ἐγκαταλείψει σιγὰ-σιγὰ καὶ δὲ μένουσ παρὰ γυναῖκες καὶ παιδιά. Κι εἶνε σαραχτικὴ ἡ εἰκόνα ὄλων αὐτῶν τῶν ὑπάρξεων ποῦ οἱ πατέρες των, οἱ ἀδελφοὶ των καὶ ὅλοι οἱ συγγενεῖς των ἀγωνίστηκαν γιὰ νὰ ἐλευθερώσουν τὴν Ἑλλάδα. Τώρα ρέβουν μέσα στὰ ἐτοιμόροπα σπίτια των γεροντοκόριτσα καὶ ἄλλες θλιμένες ψυχές. Ὁ τύπος τῆς γεροντοκόρης ἀρχοντοπούλας Σταθούλας εἶνε συγκινητικὸς, ὑπέροχος.

Ἡ μικρὴ ἐπίσημ· Κελαϊδινὴ ἀσύγκριτῆ. Ὁ Βλαχογιάννης εἶνε μαέστρος στὸ ζωγράφιμα τῶν παιδικῶν, ἀθῶων χαρακτήρων· ἀλλὰ καὶ τοὺς βρασιανισμένους ἀνθρώπους ξέρει νὰ μᾶς τοὺς δίνει ζωντανούς. Ὁ «Ἔρμος Κόσμος» ἐχαρακτήριστηκε ἐπιπόλαια ὡς ἠθογραφία. Στοιχηματίζω ὅτι δὲ διαβάστηκε ἀπὸ κανένα. Τὸ ἔργο αὐτὸ εἶνε ἀπὸ τὰ πιὸ μαθηματικὰ ὑπολογισμένα, ἀπὸ τὰ πιὸ ἐπιμελημένα, ἀπὸ τὰ πιὸ ἄρτια τῆς διηγηματογραφικῆς μας παραγωγῆς. Πρέπει νὰ τονιστεῖ ἰδιαίτερα ἐδῶ πῶς ὁ Βλαχογιάννης εἶνε γνώστης τῆς δημοτικῆς γλώσσας ὅσο κανεὶς, μὲ ὅλη τὴν κάπου-κάπου ἀλυγισία του καὶ τὴν ἀκινήσια του. Ἀλλὰ μὴν ξεχνᾶμε πῶς πρόκειται γιὰ ἕνα συγγραφέα ποῦ οἱ ἀρχαῖοι θὰ τὸν ὀνόμαζαν δωρικὸ—κι οἱ ξένοι φοιλοῦσι τὸ ῥι σ τ α. Ἡ καθάρια παράδοση εἶνε γι' αὐτὸν ξένη ὅπως καὶ γιὰ τὸν Καρκαβίτσα καὶ τὸν Πάλλη, γι' αὐτὸ καὶ ἡ τέχνη του εἶνε τόσο ἀντίθετη ἀπὸ τὴν τέχνη τοῦ Παπαδιαμάντη. Ἀλλὰ ἕνας κριτικὸς ποῦ θὰ εἶχε πλατύτερη κάπως ἀντίληψη, θὰ εἴξερονά τὸν τοποθετήσει στὸ πλαίσιό του καὶ νὰ τὸν κρίνει ἐκεῖ μέσα, ἂν ἤθελε νὰ μὴν τὸν ἀδικήσει. Ὅμως στὸν τόπο μας κριτικὴ θὰ πεῖ ἢ προσωπικὸ γούστο ἢ πολεμικὴ. Ἐμεῖς αἰσθανόμεστε τὴν ὑποχρέωση νὰ τονίσουμε πῶς ὁ συγγραφέας τοῦ «Ἔρμου Κόσμου» σέκεται ἀνάμεσα ἀπὸ τὸν Παπαδιαμάντη καὶ τὸν Καρκαβίτσα.

*
* *

Αἰμιλίας Στεφ. Δάφνη : «Χρυσῆ Κύπελλα». (Ἐκδότης Σιδέρης).—Ὅταν βγαίνει ἕνα ὥρατο βιβλίον οἱ μεγαλόκαρδοι γιορτάζουν. Οἱ στενόκαρδοι πενθοῦν. Σήμερα ἀπὸ κάθε ἄλλοτε οἱ κυνηγοὶ τῶν ὑψηλῶν ἰδανικῶν μου φαντάζον ἥρωες. Σήμερα ἀπὸ κάθε ἄλλοτε οἱ ἀρνητὲς τὸν μου φαντάζον Ζοῖλοθερσίτες. Κι ὅμως, ἂν ἐξετάσει κανεὶς πιὸ βαθειά θὰ ἰδεῖ πῶς καὶ οἱ πρῶτοι καὶ οἱ δεῦτεροι ξεκίνησαν ἀπὸ τὸ ἴδιο σημεῖο. Οἱ πρῶτοι ἔφτασαν κάπου. Οἱ δεῦτεροι ἀπέτυχαν...καὶ τὸ μῖσος γιὰ τὴν ἀποτυχία τῶν τῶ ἔστρεψαν ἐναντίον τῶν πρῶτων. Μὰ ἡ ζωὴ ἐξακολουθεῖ τὸ δρόμο της. Καὶ τὸ ὥρατο βιβλίον βγαίνει καὶ θὰ βγαίνει στὸ πείσμα τῶν.

Ἐμπρὸς μου ἔχω τὰ «Χρυσῆ Κύπελλα» τῆς κ. Αἰμιλίας Στ. Δάφνης σὲ καλοβγαλμένη ἔκδοση τοῦ Σιδέρη, μὲ πρόλογο τοῦ Κωστή Παλαμᾶ. Ζηλεύω τὸν τίτλο τους τόσο ποῦ θὰ ἤθελα νὰ εἶνε δικός μου. Ὁ Παλαμᾶς, λέει, θὰ τὰ προτιμοῦσε «ποτήρια». Μιλᾶει ὁ τραχὺς ὁ Ρουμελιώτης, βλέπετε. Ὁ μέγας φοιλολορίστας. Ἀλλὰ ἡ κ. Αἰμιλία Δάφνη δὲν κάνει φοιλολόρ. Ἀττικίζει. Καὶ πράγματι ἂν ἐξαιρέσει κανεὶς ἀπ' τοὺς παλιούς, τὸ Γρουπάρη σὲ κάποια εὐγενικὰ ἐντεκασύλλαβα συνέττα του, τὸν Πορφύρα στὴν ἀσύγκριτῆ του «Δέηση γιὰ τὴν ψυχὴ τοῦ Παπαδιαμάντη» καὶ κάποιους ἄλλους σὲ κομμάτια σκόρπια, ποῦ ἔγιναν χωρὶς νὰ τὸ θέλουν, ἡ κ. Αἰμιλία Δάφνη πρώτη μᾶς δείχνεται ἀπὸ καιρὸ σάν ὀργανωμένη γιὰ νὰ αἰσθανθεῖ—δὲ λέω νὰ καταλάβει ἴσως—τὴ συμβουλὴ τοῦ Ἄντρε Ζενιέ. Ἐχω ὑπ' ὄψη μου τὴν «Προσευχὴ στὴ Δύναμη», παλιὸ ποιήμα τῆς. Ἀπὸ κεῖ φαίνεται μὲ πόση προσοχὴ ἐξή

τησε ἡ ποιήτρια νὰ δημιουργήσει τὴν ποιητικὴ της φράση, δίνοντας ξεχωριστὴ θέση, στὴ λόγια λέξη, ποῦ οἱ Ψυχαρικοὶ τότε τὴν πετοῦσαν στὸν τενεκὲ τῶν σκουτιδιῶν.

Ἐκεῖ ποῦ οἱ ἀνέμοι ἀντιβουίζουν
ποῦ ἡ Νύχτα ἡ μάγισσα κλώθει-ξεκλώθει,
μέσα στὸ κρύο της τὸ παλάτι,
σὴ σβύγα καὶ στὴν ἀλεκάτη,
ποῦ ἀπ' τὴ γοργὴ της τὴν ἀνέμη
τὰ παραμύθια ξετυλίγει,
ποῦ δὲν τελειώνουν, κι' ὄλο ἀρχίζουν...

Καὶ ὅτι κάμει στὸ λεκτικὸ της, ἡ ποιήτρια, τὸ κάμει καὶ στὴ σκέψη της. Τὴν ὑψώνει καὶ ὑψώνεται μαζί της. Πέρα ἀπὸ τὴν καθημερινὴ ζωὴ. Τὴ ζωὴ μὲ τις βαναυσότητές της. Ἡ χαρὰ της, ἡ θλίψη της, ἀπ' ἀνθρώπινες ποῦ εἶνε, τις ντύνει μὲ τὸν ἴδιο τὸν αἰθέρα. Τὸ ἴδιο θάλαγα καὶ γιὰ τις ἐντυπώσεις της. Εἴτε τις παίρνει ἀπὸ ἕνα πολυθρόμβο δρόμο, εἴτε ἀπὸ ἕνα ἐρημικὸ μονοπάτι, δὲ μᾶς ἀφίνει καλὰ-καλὰ νὰ τὸ διακρίνομε καὶ μᾶς σέρνει μαζί της στὸ ὑπερπέραν, σὲ κάποιο τῆς φαντασίας της Ἐλδοράδο, ποῦ εἶνε καὶ ἐκεῖνο τρομαγμένο καὶ πικρὸ ὅμως γ' ἕν' ἄλλον τρόπο· ὅχι ὅπως εἶνε ἡ ζωὴ. Γι' αὐτὸ καὶ κάποια της τραγούδια γήινα. σάν τὸ «Τραγούδι τοῦ Δρόμου» «τῆς Πολιτείας οἱ Δρόμοι» καὶ μερικὰ ἄλλα, θάπρεπε νᾶχουν τὴν τέχνη ποῦ ἔχουν, γιὰ νὰ μὴ μᾶς σοκάρουν, ὡς ἔργα τῆς ἴδιας ποιήτριας, ποῦ ἔχει γιὰ γνώρισμα ξεχωριστὸ τὴν Ἐλεγεία.

Αὐτὸς εἶνε ὁ τόνος ποῦ κυριαρχεῖ σ' ὅλη τὴν ποιήσῃ της. Καὶ μάταια ἀγωνίζεται ἡ παρατήρησι—γιὰ νὰ πῶ ἕνα ἀπὸ τὰ ποιητικὰ της στοιχεῖα—νὰ σύρουν τὴ μοῦσα της σὲ ἄλλους κήπους, διαφοροεικούς. Ἐλεγειακὴ εἶνε καὶ ὅταν μελετάει ὅτι περνᾶει καὶ σβύνει «στὴν ψυχὴ τοῦ Ὀνειροῦ», σὰ ρυθμὸς, ἀχὸς, παλμὸς, φωνὴ τοῦ Ἄπειρου, καὶ ὅταν μᾶς φέρνει στὸ «Ἀπόβραδο» γύρω ἀπ' τὴ λίμνη γιὰ ν' ἀκολουθήσωμε τῆς πεθαμένης δύσεως τὸ φέρετρο, καὶ ὅταν στὸ «φυσῶντας στοὺς αὐλοὺς» μᾶς λέει γιὰ τὸ θαμπὸ χινόπωρο ποῦ θάρθει νὰ κρούσει τὴ στέγη της μὲ τὸ πρωτοβρόχι, καὶ ὅταν μᾶς μεταφέρει στὸ πάγκο ποῦ προσφέρει σ' ὅλους μιὰ ἀνάπαψη τερπνὴ.

Καὶ γιὰ τὸ νέο ποῦ σιμώνει
καὶ ἕνα χρυσὸ βιβλίον κρατεῖ
καὶ ποῦ τὸ μέτωπο τοῦ ἰσκιώνει
τ' ὄνειρο-θλίψη τοῦ ποιητῆ,
σ' αὐτὸ τὸν πλάτανο ἀπὸ κάτω,
σὲ κάποια κόχη μοναξιάς,
μορφὴ θὰ πάρουν τὰ ὄνειρά του
μὲ τις «Στροφές» τοῦ Μορσᾶς.

Κι ὅταν τέλος μᾶς τραγουδαίει μὲ τόσο συγκρατημένο σπαραγμὸ στὴν «Δέηση» τὸν πεθαμένον κιθαρωδὸ ἀδελφό.

Τὰ πιὸ βαθειὰ ποιήματα τῶν «Χρυσῶν Κυπέλλων» εἶνε βέβαια ἡ «Μέδουσα» καὶ προπάντων ἡ ἀσύγκριτῆ «Πεθαμένη μὲ τ' ἀνοιχτὰ μάτια» ποῦ ἀγ.

καλιάζουν ὅλη τὴ ζωὴ καὶ τὴ φύση καὶ γίνονται σύμβολα πλατιά καὶ μεγάλα. Ὅμως δὲν ξέρω γιατί ἡ προτίμησή μου γυρίζει κάθε λίγο στὶς νοσταλγικὰς «Ἑλληνικὰς Νύχτες». Γιατὶ ἀπ' αὐτὰς μᾶς μπάζει ἡ κ. Αἰμιλία Δάφνη στὴν ποιησὴ τῆς ὅλης καὶ μᾶς προετοιμάζει νὰκούσωμε τοὺς εὐγενεῖς καὶ λεπτοὺς τόνους τῆς θλιμένης λύρας τῆς; Τὸ ξέρω, ἀλλοίμονο, πόση προετοιμασία χρειάζεται στὴν ἐποχὴ μας γιὰ νὰ νοιώσει κανεὶς τὴ μεγάλη ἀλήθεια τοῦ τῆς ξεστομίζει μὲ τόση τόλμη καὶ μὲ τόση ὑπέρκαλη τέχνη, μιὰ γυναῖκα :

Ἀπόψε λάμπει ὁ οὐρανὸς μὲ τὰστρα πλουμισμένους
καθὼς γιγάντιου παγωνιοῦ ἢ χρυσομάτα οὐρά.
Ὁ Σαυφικὸς κελαιδισμὸς ζεῖ κάπου ἐδῶ κρυμμένος,
στά φύλλα, στά νερά.

Ἡ κ. Αἰμιλία Δάφνη μὲ τὰ «Χρυσὰ Κύπελλά» τῆς παίρνει τὴν πρώτη θέση. Ἄλλες ποιήτριες μπορεῖ νὰ ρθοῦν κατόπιν. Ἡ πρώτη θέση θὰ εἶνε πάντα πιασμένη.

* *

Σπύρου Παναγιωτοπούλου: «Μαῖστράλια». (Ἐκδότης Γ. Βασιλείου).— Ἀρσοιά. Νά, τί χαρακτηρίζει τὰ τραγούδια τοῦ νέου βάρδου. Καὶ πολὺ καλά ἔκαμε ποὺ τὴ τιλοφόρησε «Μαῖστράλια». Μπορεῖ κανεὶς νὰ τὰ πεῖ παρθενικά. Τὸ συμπαθητικὸ σκιτσάκι του φτιασμένο μὲ χάρη ἀπὸ τὸν Ν ο ἄ ρ, ποὺ μπαίνει μπροστὰ στὸ βιβλίον μᾶς δείχνει πὼς «οἶα ἢ μορφή τοιαύτη καὶ ψυχὴ» καὶ συνεπῶς καὶ ἡ ποίησις.

Ὁ κ. Σπύρος Παναγιωτοπούλου εἶνε προπάντων ἀξιέπαινος γιὰ τὸ ξέρει, ν' ἀναμετράει τὴ δύναμή του καὶ δὲν ξεβγαίνει ἀπὸ τὰ σύνορα, τὰ χαραγμένα ἀπὸ τὴ νεότητά του. Καὶ τραγουδεῖ μὲ συγκίνηση τὴ νοσταλγία του γιὰ τὸ χωριὸ του, γιὰ τὴ μητέρα του, τὸν πόνο του γιὰ τὸν πεθαμένο ἀδελφὸ του ψιθυρίζοντάς του σπαραχτικὸς στίχους :

— Ἀγαπημένε, ἢ γαληνὰ στοὺς οὐρανοὺς σου μείνει
ἢ σὰ μὲ θέλεις πάσχισε καὶ πάρε με κοντά,

ἢ γίνεται ζωγράφος καὶ ζωγραφίζει τοπία ποὺ πέρνει τὸ μάτι του ταξιδεύοντας στὴ Ζάκυνθο ἢ στὴ Μακεδονία ἢ ἀρμονίζει τὶς χορδὰς τῆς κιθάρας του καὶ ψάλλει τραγούδια τῆς ἀγάπης γιὰ τὴ γυναῖκα ποὺ ἔχει μαγέψει τὴ νιότη του. Τί φυσικώτερο μποροῦσε νὰ κάνει ; Ἐκτὸς ἂν ἤθελε ν' ἀκολουθήσῃ τὸ παράδειγμα τῶν ἄλλων συνομηλίκων του ποὺ κατάντησαν κωμικοὶ μὲ τὸ νὰ μᾶς καναρχᾶνε ἰδέες ποὺ οὔτε ἔνοιωσαν, οὔτε θὰ νοιώσουν.

Ὁ Σπύρος Παναγιωτοπούλου ἄλλωστε στοχάζεται κάπου-κάπου. Οἱ στοχασμοὶ του ὅμως εἶνε ἀνάλογοι καὶ αὐτοὶ μὲ τὰ χρόνια του. Καὶ τοὺς προσέχουμε μὲ ξεχωριστὴ ἀγάπη. «Τὸ Τραγούδι τῶν Πολλῶν», τὸ «Ἀντάμα πάλι» καὶ μερικὰ ἄλλα τραγούδια του μᾶς τὸ ἀποδείχνουν. Ἡ γλῶσσα τοῦ νέου

ποιητῆ ἐπίσης εἶνε ἐπιμελημένη καὶ γλυκιὰ καὶ γενικότερα τὰ «Μαῖστράλια» εἶνε στίχοι ἀγνοὶ ποὺ δὲν ἔρχονται νὰ μᾶς πουλήσουν σοφία, οὔτε νὰ μᾶς ἐπαναλάβουν ὅσα εἶπαν οἱ ξένου ἀλλὰ ἔρχονται νὰ μᾶς θέλξουν καὶ νὰ μᾶς συγκινήσουν.

* *

Ν. Πετμεζᾶ (Δαύρα) «Ἐγκόλπια». (Ἐκδότης Ι. Ν. Σιδέρης).—Θὰ τὰ θέλαμε πολὺ λιγότερα καὶ πιὸ βασανισμένα. Τὸ ἀπλωμά των καὶ ἡ εὐκολία των εἶνε τὸ μόνο των ἐλάττωμα. Προπάντων τὴ γαλλικὴ στροφὴ, ὕστερα ἀπὸ τὴν περιοσπὴ τοῦ τῆν ἔφερε ὁ Μορεᾶς στὴ γαλλικὴ γλῶσσα καὶ κάποιου ἄλλου στὴ γλῶσσα μας, θάπρεπε νάχει νὰ πεῖ κανεὶς κατὶ πολὺ βαθὺ γιὰ ν' ἀποφασίσει νὰ τὴν καταπιαστεῖ. Ἐγέμισαν ὅλα τὰ περιοδικὰ μὲ τὸ μέτρο αὐτό. Ὅλοι ἐρίχτηκαν σ' αὐτὸ μὲ τὰ μούτρα. Ἐγελάει τὸ κυμάτισμά του. Ἄλλὰ προδίδει. Ὁ κ. Πετμεζᾶς δὲ φοβᾶται βέβαια. Εἶνε ποιητῆς. Ἡ εὐκολία ὅμως ποὺ ἔχει νὰ ὁμοιοκαταληγεῖ τοῦ γίνεται πολλὰς φορὰς ὀλέθριο ἐλάττωμα. Κάπου-κάπου ποὺ μαζεύεται ὅμως μᾶς δίνει στίχους σὰν αὐτοὺς :

Ἐδῶ δὲ φτάνει ὁ ἀντίλαλος, καὶ ἔχει ἡ σιωπὴ βασιλεῖο,
ἐδῶ φιλοῦνται πνεύματα καὶ τῆς ἐλιξ τὰ φύλλα
στὴ γῆ νταντέλες γράφουνε. Ζωγράφου ἔχουν τὸν Ἥλιο...

Παρακάτω ὅμως ἡ στροφὴ ἀδυνατίζεται ἀπ' τὰ ὑποκοριστικά: ἀηδονάκι πτεράκια, καὶ ἄλλα Μαλακάσια βάσανα. Γι' αὐτὸ προτιμοῦμε τὸν Πετμεζᾶ τῆς τελευταίας σειρᾶς ποὺ φέρνει τὸν τίτλον «Ἐγκόλπια». Στὰ δεκατέσσερα αὐτὰ κομμάτια βρῖσκει κανεὶς τὸν ποιητῆ ποὺ μᾶς τραγουδαῖ κατὶ ξεχωριστό, δικό του, «κάποια μυστικά, ποὺ εἶνε τόσο βαθειὰ του ὅπου δὲν τᾶπει, οὔτε στὴν ἴδια τὴν καρδιά του.»

Ὁ πόνος του ἐκεῖ ἀνακατεύεται μὲ τὴ χαρὰ τῆς φύσης καὶ γίνεται καὶ αὐτὸς λουλοῦδι ἢ μὲ τὸν ἀντίλαλον τοῦ ἐσπερινοῦ τῆς ἐκκλησοῦλας τοῦ βουνοῦ καὶ γίνεται τροπάρικον καὶ ψαλμὸς. Σὲ τέτοιους ἀρμονισμένους ὄρες «βγαίνει καὶ τὸ σκουλήκι ἀπὸ τὰ καταχθόνια ν' ἀκούσει πὼς λαλοῦν τ' ἀηδονία.»

Ἐχομε πεποίηση πὼς ὁ κ. Πετμεζᾶς θ' ἀναθεωρήσει τὴ μέθοδον τῆς ἐργασίας του καὶ θὰ γίνῃ πιὸ δύσκολος καὶ πιὸ σκληρὸς πρὸς τὸν ἑαυτὸ του. Τότε ἀσφαλῶς θὰ μᾶς δώσει τὸ ἀριστούργημά του. Κατέχει ὅλα τὰ μυστικά γιὰ νὰ τὸ κάμει. Φτάνει νὰ πολεμήσει δυνατὰ τὴν ἀημέλειά του.

* *

Κ. Χατζοπούλου «Ἡ Ἀντιώ» καὶ ἄλλα διηγήματα μὲ πρόλογον Κ. Παλαμά (ἔκδοσις Ἐλευθερουδάκη).—Τὸ βιβλίον αὐτὸ τοῦ ἀλησμόνητου Χατζοπούλου τὸ ἀποτελοῦν δύο διηγήματα: «Ἡ Ἀντιώ» καὶ ὁ «Ἀντάρτης». Τὸ πρῶτον εἶνε διήγημα μιᾶς ἀγάπης θλιμένης. Τὸ αἰώνιον θέμα, ποὺ μεταχειρίστηκαν καὶ ἄλλοι μας διηγηματογράφοι, καλοὶ καὶ κακοὶ, ἀπ' τῶν Παπαδία-

μάντη ὡς τὸ Χρηστοβασίλη, τοῦ νέου ποῦ ξενιτεύεται γιὰ νὰ βρεῖ τὴν τύχη κι ἀφίνει πίσω του μιὰν ὑπόσχεση καὶ γυρίζοντας ὕστερα ἀπὸ χρόνια πλούσιος τρέχει ἴσα στὸ σπίτι τῆς καλῆς του. Ἐδῶ ὁ ἥρωας τᾶχει μουρναράφει στὴ Ρουμανία ἢ κοπέλλα τὰ μαθαίνει καὶ τὴν τελευταία στιγμή τοῦ κλείνει τὴν πόρτα κατὰμουτρα.

Ὁ «Ἀντάρτης» εἶνε μιὰ σάτυρα τῶν προγουδικῶν ψευτοπολέμων μας μὲ τὴν Τουρκία ποῦ τελείωναν ὅλοι στὰ πούφ. Οἱ τύποι του ὅλοι ἀληθινοὶ κι οἱ περιγραφές του ἐξαιρετικῆς. Στὰ διηγήματα αὐτὰ ὁ ποιητὴς ἐπιστρέφει στὸν ἑαυτό του. Γιατί ὁ Χατζόπουλος εἶχε δυὸ ἀνθρώπους μέσα του: τὸ Ρωμιὸ καὶ τὸ νοσταλγὸ τοῦ Βορῶ. Ὅταν ἐπικρατοῦσε ὁ πρῶτος ἔδινε ἔργα γενναῖα καὶ γνήσια· ὁ δεῦτερος μᾶς τὰ μερδεύε μὲ τὶς διάφορες ἐπιδράσεις του καὶ τὶς ἀπομιμήσεις του ποῦ ἔφταναν κάποτε ὡς τὴ δουλικότητα. Διαβάστε ἓνα κομμάτι ἀπὸ τὸν Ἀντάρτη του:

«Κάπου τραγουδεῖ μιὰ βρύση καὶ φουντώνει ὁ ἴσκιος· στέκουνται, ξεδιψοῦνε καὶ ξανασαίνουνε. Κι ὕστερα ξαναπέβη καὶ ροβόλα καὶ πάντα λόγγοι δρυμοὶ, φουντώματα, θόλοι καὶ χλοῖσμένα ξάγναντα καὶ βοσκοτόπια εἰρηνικά. Ἐδῶ βαθιοὶ γκρεμοὶ καὶ ξεραῖλα βράχων, παρέκει εἰδύλλια λαγκαδιῶν μὲ ἀνθούς στρωτοῦς κι ἀνάβρες γάρφαρες περνοῦνε γοργὰ στὰ μάτια· σὰν ὄραμα στιγμῆς.»

Ἡ ἀνησυχία εἶνε καλὴ γιὰ κείνους ποῦ ξέρον καὶ νὰ τὴν ὀδηγήσουν. Ὁ Χατζόπουλος ὅμως ἄφινε συχνὰ νὰ ὀδηγιέται ἀπ' αὐτὴν καὶ δὲν τὸν ἔνοιωζε κι ἂν τὸν ἔφερνε καὶ στοὺς «Βραδινούς Θρούλους».

Νέστωρ

Δημοσθ. Βουτυρᾶ «Ὁ Θρηγὸς τῶν Βωδιῶν» καὶ ἄλλα διηγήματα» (Ἐκδότης Στέφ. Πάργας, Ἀλεξάνδρεια). «**Διωγμένη Ἀγάπη**» καὶ ἄλλα διηγήματα (Ἐκδότης Γ. Ι. Βασιλείου Ἀθήναι).—Κ' οἱ δύο αὐτοὶ τόμοι, προπάντων ὁ πρῶτος, ἀποτελοῦνται περισσότερο ἀπὸ μικρὰ διηγήματα. Ἡ τέχνη τοῦ μικροῦ διηγήματος εἶνε ἓνα λογοτεχνικὸ εἶδος, ποῦ πειθαρχεῖται ἀπὸ τοὺς περισσότερους ἴσως τεχνικούς νόμους. Ἀπαράλλακτα τὸ ἴδιο συμβαίνει καὶ μὲ τὰ θεατρικὰ μονόπρακτα. Ὁ κ. Βουτυρᾶς καλλιέργησε τὸ μικρὸ διήγημα εἴτε ἀπὸ φυσικὴ κλίση εἴτε ἀπὸ βιωτικὴ ἀνάγκη σὲ τόσο πληθωρικὸ βαθμῶ, — τὸ μικρὸ διήγημα εἶνε πολυζήτητο ἀπὸ κάθε ἔντυπο, — ὥστε ἀπέκτησε μιὰν ἀριστοουργηματικὴ δεξιότητα σ' αὐτὸ τὸ εἶδος τῆς πρόζας. Τὸ εἶδος τοῦ μικροῦ διηγήματος ποῦ τὸ προόδευσε σὲ τὴν ὑποδειγματικὴ ἐντέλεια ἢ τέχνη τοῦ Μωπασσάν, τοῦ Ἀλφόνσου Ντωντὲ καὶ τελευταῖα τοῦ Μπαρμπύς, ἔχει κάτι τὸ ἐπιγραμματικὰ ἐλλεκτικὸ. Διαλογὴ στὴν ἔμπνευση, περιορισμὸ στὶς εἰκόνες, ἀκόμα

αὐστηρὴ οἰκονομία στὶς λέξεις. Ἐν τούτοις ἡ τέχνη τοῦ κ. Βουτυρᾶ, ποῦ ἐξωτερικὰ δελεῖ ἀπόλυτην ἄγνοια τεχνικῶν περιορισμῶν καὶ ἐπιτηδεύσεων, βρῖσκεται ὀλοκληρωτικὰ μέσα στὴν ἔννοια τῆς τέχνης τοῦ μικροῦ διηγήματος. Ἡ ἀτημέλεια τοῦ ὕφους τοῦ κ. Βουτυρᾶ, — διακριτικότερο γνώρισμα τῆς τέχνης του, — δὲν εἶνε τυχαία κι ἀσυλλόγιστη ἐλευθερία δοσμένη στὴν ἔμπνευση τόσο ἀπεριόριστα. Ἀκριβῶς αὐτὸ εἶνε τὸ ἰσχυρότατο καὶ προσωπικότατο τεχνικὸ προτέρημα τοῦ κ. Βουτυρᾶ. Προσέξετε μιὰν εἰκόνα ἀπὸ ὁποιοδήποτε διήγημά του. Παρουσιάζεται λιτὴ κι ἀνεπιμέλητη σὰ νὰ ρίχτηκε στὸ χαρτὶ μαζὶ μὲ τὴ σύλληψη καὶ τὸν ὄραματισμὸ. Παρουσιάζει δηλ. ὅλη τὴν ἐντυπωτικὴ καὶ διανοητικὴ γέννηση τῆς εἰκόνας, τὴν ἀνάπτυξη καὶ τὴν πληρότητά της. Στὸ θέλγητρο αὐτὸ, — καὶ εἶνε ἀπολαυστικότερο, γιατί σάφινε νὰ διανοηθεῖς, νὰ προχωρήσεις καὶ νὰ συνταυτίσεις ἴσως καὶ κάποιες δικές σου συγγενικῆς ἐντυπώσεις, — στηρίζεται ἡ τεχνικὴ ἐπιτυχία τοῦ ὕφους του. — Ἀπὸ τὸν πρῶτο τόμο ξεχωρίζουμε τὸ «Θρηγὸ τῶν Βωδιῶν». Ἀναδίνεται ἀπὸ τὸ διήγημα αὐτὸ ἓνας βαθύτατος οἶκτος γιὰ τὴ μοῖρα τοῦ ζώου καὶ μιὰ συγκίνηση τρυφερότητος, σὰν κ' ἐκεῖνες ποῦ αἰσθάνεται ἡ παιδικὴ ψυχὴ μετὰ τὸ θάνατο οἰκιακοῦ ζώου ἢ φυτοῦ. Ἐπίσης συγγενικὴ μᾶς φαίνεται, ἀλλ' ἀπὸ πολὺ μακρὰ, ἡ κεντρικὴ ἰδέα τοῦ «Ἀγριότραγου», — ἀπὸ τὸ δεύτερο τόμο, — μὲ ὅλη τὴν τελεία διαφορὰ τοῦ περιβάλλοντος. Συνολικὰ καὶ οἱ δύο τόμοι, προπάντων ὁ πρῶτος, ἀποτελοῦνται ἀπὸ καλὰ διηγήματα τοῦ κ. Βουτυρᾶ.

Πέτρος Χάρης

ΞΕΝΑ ΒΙΒΛΙΑ.—**Φ. Δεμπέγκ:** «*Τὸ ἄρμα τοῦ Δζατζερνάθ*». — Ὁ κ. Φιλέας Δεμπέγκ, ὁ γνωστὸς στὸν τόπο μας γιὰ τὸ ἐνδιαφέρον του μὲ τὸ ὁποῖο παρακολουθεῖ τὰ νεοελληνικὰ γράμματα καὶ τὰ ἄρθρα του γιὰ τὴ λογοτεχνικὴ μας κίνηση ποῦ δημοσιεύει στὸν «Ἐρμῆ τῆς Γαλλίας» μὲ τὸ ψευδώνυμο Λάμπρος Ἀστεριώτης καὶ σ' ἄλλα περιοδικὰ μὲ τὸνομά του, δὲν μᾶς εἶνε τόσο γνωστὸς ὡς ποιητὴς — καὶ ποιητὴς μάλιστα ποῦ μὲ τὰ τελευταῖα βιβλία του, διεκδικεῖ μιὰ ξεχωριστὴ θέση στὸν Παρνασσὸ τῆς ἰδιαίτερῆς του Πατρίδας. — Τὸ ἔργο του — τόσο πολύμορφο καὶ ἐκτενές — ἄρχισε ἀπὸ καιρὸ τώρα νὰ κατακιᾶ ἔδαφος στοὺς νέους γαλλικοὺς φιλολογικοὺς κύκλους καὶ νὰ προσέχεται μὲ ἀγάπη καὶ σεβασμὸ. Ὁ Φιλέας Δεμπέγκ εἶνε φαινόμενο γιὰ τὸ ταλέντο ποῦ ἔχει στὴν ἐκμάθηση ξένων γλωσσῶν. Ξέρει περισσότερες ἀπὸ δέκα γλώσσες. Παρακολουθεῖ τὴν κίνηση πολλῶν ξένων φιλολογιῶν μετὰ τῶν ὁποίων καὶ τὴν Ἑλληνικὴ, τὴν Πορτο-

γαλλική και τὴ Σερβική. Οἱ ἐπιστημονικὲς του μελέτες τοῦ ἔξασφαλί-
ζων μιὰ θέση ἐντελῶς τιμητικῆ στὴ Γαλλία κι ὅλοι ἀναφέρουν μὲ
θαυμασμὸ τὸ δυσκολοεύρετο πιά βιβλίον του : *«Πέραν τῶν Γραμμα-
τικῶν»*. Τὰ ρωμάντζα του ἐπίσης βγαίνουν ἐντελῶς ἀπὸ τὸν κοινὸ
τύπο τῶν ρωμάντζων ποῦ ξέρομε καὶ ποῦ κατάντησε τόσο μονότονος.
Ὁ Λεμπέγκ ὅμως ἐπάνω ἀπ' ὅλα, μένει ὁ ποιητής. Στὸν αἰῶνα αὐ-
τὸν ποῦ οἱ ἄνθρωποι παρασυρμένοι σὰν πεταλοῦδες ἀπὸ τὸ φῶς τῶν
πόλεων, ἐγκαταλείπουν τὴ γαλήνια ζωὴ τοῦ χωριοῦ γιὰ νὰ τὴν ἀλλά-
ξουν μὲ τοὺς πυρετοὺς καὶ τὶς ἀνησυχίες τῶν μεγάλων πόλεων, ὁ Φι-
λέας Λεμπέγκ, εἶχε τὴ δύναμη νὰ μείνει ἕνας ἀπλὸς γεωργός. Ἐκεῖ
στὸ ἀγαπημένο του χωριὸ τῆς Οὐάζ, σὰν τὸν τὸν παλιὸ Ἡσίοδο, περνᾷ
τὴ ζωὴν ἀνάμεσα ἀπὸ τὰ ἔργα τοῦ ἀγροῦ. Μόνος του ὀργώνει τὴ γῆ,
μόνος του σπέρνει, θερίζει, ἀλωνίζει. Καὶ τὸ βράδυ, στὸ φῶς τῆς λάμ-
πας του, προφταίνει νὰ μελετᾷ μιὰ νέα γλῶσσα, νὰ συνεχίζει τὸ νέο
ρωμάντζο του, νὰ στέλνει τὶς ἀνταποκρίσεις του στὰ παρισινὰ φύλλα
γιὰ τὶς ξένες φιλολογίες, καὶ ν' ἀλληλογραφεῖ μ' ὅλους τοὺς φίλους
του τοὺς σκορπισμένους στὰ πέρατα τοῦ κόσμου. Τέτοια εὐρωστία
κινεὶ τὴν κατάληξη. Κι ἡ στάση του αὐτὴ πρὸς τὴ ζωὴ γίνεται
παραδειγματικὴ, γίνεται διδασκαλία, γίνεται σύμβολο, ποῦ μπορεῖ νὰ
ἔξεταστῆ ἀνεξάρτητα ἀπὸ τὸ φιλολογικὸ του ἔργο. Τὸ τελευταῖο του
λυρικό βιβλίον : *«Τὸ Ἄρμα τοῦ Ἀζατζερνάθ»*, εἶνε ἐμπνευσμένο ἀπὸ
τὴν τελευταία πανευρωπαϊκὴ σύρραξη καὶ γραμμένο σὲ μικρὲς λυρικές
πρόζες ποῦ ἀποτελοῦν ἕνα σύνολο τῆς ἴδιας διάθεσης καὶ τῆς ἴδιας
ἐμπνευσης. Μέσα ἀπὸ τὶς σελίδες του πνέει μιὰ Ὀσσιάνια μελαγχολία
συγχρονισμένη μὲ τὶς σκέψεις μας καὶ τὰ αἰσθήματά μας. Κι εἶνε ἀπο-
ρίας ἄξιο πῶς αὐτὸς ὁ εὐρωστος ἀγρότης εὐρίσκει τέτοιες τρυφερὲς
νότες γιὰ νὰ τραγουδήσει τοὺς ἀδικούς θανάτους τῶσων λεβέντηδων,
χωρὶς νὰ κλονίσει τὴν ἐμπιστώσυνήν ποῦ πρέπει νὰ ἔχουν οἱ ἄνθρω-
ποι, παρ' ὅλα αὐτά, στὴν Ἀνθρωπότητα καὶ τὸ μέλλον της.

Σ. Σ.

Κριτικὰ σημειώματα γιὰ τὰ βιβλία τῶν κ.κ. Κ. Ν. Κωνσταντι-
νίδου (*«Βάλσαμα»*), Φώτου Γιοφύλλη (*«Ἀρχοντικά»* κ.τ.λ.), Δημ.
Π. Ταγκοπούλου (*«Ἡ Μητέρα»*, δράμα) καὶ ἄλλα, καθὼς κι ἡ θεα-
τρικὴ κίνηση, ἔμειναν γιὰ τὸ ἄλλο φύλλον, ἀπὸ ἔλλειψη χώρου. Ὁ «Ὁρ-
θρος» γιὰ νὰ φιλοξενήσει ὅσο τὸ δυνατὸ περισσότερην ἀπὸ τὴν ὕλη τῶν
συνεργατῶν του, ὑποβλήθηκε σὲ μιὰ θυσία : Νὰ προσθέσει στὸ παρὸν φύλλον
του ὀχτὼ ὀλόκληρες σελίδες.

ΝΕΑ ΒΙΒΛΙΑ

- Ὁ «Ὁρθρος» ἀναγγέλλει κάθε νέο ἔργο ποῦ δὺο ἀντίτυπά του
ἀποστέλονται στὴ σύνταξή του.
Βάλσαμα. Ποιήματα Κ. Ν. Κωνσταντινίδου. Ἀλεξάνδρεια Ἐκ-
δοση «Ν. Ζωῆς».
Ἡ Μητέρα. Δράμα τρίπρακτο. Δημ. Ταγκοπούλου. Ἐκδοτ.
Ἐταιρεία «Τύπος».
Ἦχοι τῆς Ἀνέμης. Παραμῦθια. Γιάννη Βλαχοβιάννη.
Ἐκλεκτικαὶ Συγγένειαι. Γκαίτε, Μετάφρ. Ρ. Ι. Γρουπάρη. Ἐκ-
δοση Ἐλευθερουδάκη.
Ἡ Κυρὰ τῆς Θάλασσας τοῦ Ἴψεν. Μετάφρ. Πέτρου Ἀτρείδη.
Ἐκδοση Χ. Γανιάρη.
Ὁ Ἀπόστολος Παῦλος. Ἐρ. Ρενάν. Μετάφρ. Γ. Βουτσινᾶ.
Ἐκδοση Γ. Βασιλείου.
Ἀρχοντικά καὶ ἄλλα ποιήματα. Φ. Γιοφύλλη. Β' Ἐκδοση.
Πρόλογο Κ. Παλαμά. Ἐκδότης Ι. Σιδέρης.
Ἄ τραγούδια τοῦ Ραμπαῆ. Ἐπιμέλεια Δ. Π. Ταγκοπούλου.
Ἐκδοτικὴ Ἐταιρεία «Τύπος».
Πανδώρα, ἡμερολόγιο. Κώστα Πασαγιάννη. Ἐκδοση Ἀριστ. Ι.
Ράλλη.
Ὁ Νουμάς. Τεύχη Ἰουλ., Αὐγ. Σ)βρίου 1923. Διευθυντῆς Πά-
νος Ταγκόπουλος.
Libre. Διευθύνεται ἀπὸ τὸν κ. Louis Roussel κι ἀσχολεῖται μὲ
τὴν ἑλληνικὴ γλῶσσα καὶ λογοτεχνία. Ὅδος Σίνα 31.